

Selvitys varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa- arvosuunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi

YHDENVERTAISUUSVALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN

Selvitys varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi

Kansallisen lapsistrategian
toimeenpanosuunnitelman TP 14 loppuraportti

YHDENVERTAISUUSVALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN

Selvitys varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi

ISBN: 978-952-69466-8-9

Tekijä: Anna Mikkola

Taitto ja kuvat: Susanna Yli-Ristaniemi

Painopaikka: Helsinki, 2025

VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

Tiivistelmä

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteutti selvityksen yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon nykytilasta ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toimeenpanosta varhaiskasvatuksessa osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmaa (2024–2027). Selvityksen osana toteutettiin kysely varhaiskasvatuksen järjestäjille ja yksityisille palveluntuottajille. Kyselyyn vastasi 143 varhaiskasvatuksen järjestäjä ja 33 yksityistä palveluntuottajaa Manner-Suomesta. Kyselyaineistoa täydennettiin seitsemällä kunnallisen varhaiskasvatusyksikön johtajan haastattelulla. Selvitys on ensimmäinen varhaiskasvatuksen toiminnallista yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaa koskeva selvitys.

Selvitys osoittaa, että valtaosassa varhaiskasvatuksen järjestäjien toimipaikkoja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat olivat valmiit ennen yhdenvertaisuuslain yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimista koskevan siirtymäajan päättymistä. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämistavoitteita ja toimenpiteitä kirjattiin toimipaikkakohtaisiin suunnitelmiin ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien laatimista myös ohjeistettiin toimintasuunnitelmien ohjeistuksen yhteydessä.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat perustuivat harvoin kaikki syrjintäperusteet huomioivaan kokonaisvaltaiseen toimipaikkakohtaiseen arviointiin, jolloin suunnitelmiin valittujen edistämistoimenpiteiden yhteys toimipaikan kehittämistarpeisiin jää puutteelliseksi. Suunnitelmien toteuttamisessa nojaututtiin paljon valmiisiin materiaaleihin.

Selvityksessä havaittiin tarve vahvistaa varhaiskasvatuksen ammattihenkilöstön yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen liittyvää osaamista. Varhaiskasvatuksessa tarvitaan käsitteellisiä ja teoreettisia näkökulmia tarjoavaa koulutusta eri lapsiryhmien yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi ja syrjintään liittyvien erityiskysymysten tunnistamiseksi.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu myös suosittelee, että yhdenvertaisuussuunnitelmat laaditaan edelleen varhaiskasvatuksen toimipaikoissa samanaikaisesti tasa-arvosuunnitelmien kanssa. Toimipaikkakohtaiset suunnitelmat antavat parhaat edellytykset lasten yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumiselle.

ASIASANAT: perusoikeudet, syrjintä, tasa-arvo, tasa-arvosuunnittelu, varhaiskasvatus, yhdenvertaisuus, yhdenvertaisuussuunnittelu, yhdenvertaisuusvaltuutettu

Esipuhe

Lasten oikeus turvalliseen ja yhdenvertaiseen kasvuympäristöön on keskeinen yhteiskuntapolitiittinen ja lainsäädännön tavoite Suomessa. Viime vuosina on erilaisissa tutkimuksissa ja selvityksissä, kuten Kouluterveyskyselyssä, noussut esille huolestuttavalla tavalla jo varsin nuorten lasten syrjintä- ja häirintäkokemukset. Yhdenvertaisuusvaltuutettu saa jatkuvasti yhteydenottoja syrjintäepäilyistä esimerkiksi lapsen alkuperän, uskonnon, terveydentilan tai vammaisuuden perusteella varhaiskasvatuksessa, koulussa ja harrastuksissa.

Varhaiskasvatus on keskeinen palvelu, jossa yhdenvertaisuuden toteutumisella on lapsen näkökulmasta suuri merkitys. Varhaiskasvatuksen osalta tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakeihin lisättiin säännökset tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi voitteesta yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksen yhteydessä vuonna 2022. Säännökset velvoittavat varhaiskasvatuksen järjestäjiä, ts. kuntia, huolehtimaan siitä, että kaikissa varhaiskasvatyksiköissä on laadittu arviointiin perustuva tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma.

Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmaan, joka hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksellä 6.6.2024, sisältyy toimenpide: TP 14: Selvitys varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi.

Tietopohjaa yhdenvertaisuuden toteutumisen haasteista ja tarpeista ei nykyisellään juurikaan löydy, joten tarvitaan selvitys varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi. Käsillä olevassa selvityksessä kartoitetaan yhdenvertaisuuden nykytilaa ja olemassa olevia käytäntöjä varhaiskasvatuksessa sekä hahmotetaan tämänhetkisiä haasteita. Selvitys tukee varhaiskasvatuksen toimijoita uuden lakisääteisen velvollisuuden toimeenpanossa. Selvitys tukee myös Valtioneuvoston yhdenvertaisuuden edistämistä koskevan tiedonannon (31.8.2023) kasvatuksen yhdenvertaisuuteen liittyviä toimenpiteitä.

Rinnakkain selvityksen kanssa eduskunnassa hyväksyttiin muutos yhdenvertaisuuslakiin, jolla poistettiin velvoite laatia yhdenvertaisuussuunnitelma varhaiskasvatyksiköissä, vaikkakin yleinen yhdenvertaisuuden suunnittelovelvoite jäi varhaiskasvatuksen järjestäjille. Yksikkökohtaisen suunnittelun velvoite kuitenkin jäi osaksi tasa-arvolakia, joten tilanne eriytyi lainsäädännössä muutoksen johdosta.

Selvitystyön pohjalta voidaan todeta, että suunnitelmallisessa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyössä on jo otettu askelia eteenpäin suomalaisen varhaiskasvatuksen piirissä. On tärkeää, että näistä edistysaskelista pidetään kiinni, ja että työ konkretisoituu päiväkotien ja kaiken varhaiskasvatuksen arjessa, niin että jokainen lapsi saa kokea olevansa arvostettu ja turvassa sekä saavansa leikin, oivalluksen ja ilon hetkiä.

Selvitys on toteutettu lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman rahoituksella, valtioneuvoston kanslian tilauksesta.

Selvitystyöstä on vastannut yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistossa tutkija, KM **Anna Mikkola**, yhteistyössä erityisasiantuntija **Matti Jutilan** ja toimiston henkilöstön kanssa. Työtä on tukenut asiantuntijoista koostuva seurantaryhmä, johon osallistuivat muun muassa valtioneuvoston kanslian, oikeusministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön edustajat. Lämmin kiitos kaikille panoksesta työhön! Erityiskiitos **Heidi Chydeniukselle** Helsingin yliopistosta arvokkaista kommenteista selvityksen eri vaiheissa. Lämmin kiitos myös kaikille kyselyyn vastanneille sekä haastatelluille! Näin saatiin koottua tärkeää tietopohjaa, jota voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön kehittämisessä.

Helsingissä helmikuun 7. päivänä 2025

Kristina Stenman

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Sisällys

Tiivistelmä	5
Esipuhe	6
1. Johdanto	9
2. Kansallista selvitystietoa lasten ja nuorten syrjäytäkokeneuksista koulutuksessa	11
3. Selvityksen toteuttaminen	15
4. Selvityksen tulokset	18
4.1 Varhaiskasvatuksen järjestäjien ja yksityisten palveluntuottajien käytännöt ja tuki toimipaikoille	18
4.1.1 Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokirjaukset paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa	20
4.1.2 Järjestäjien ja palveluntuottajien koulutus toimipaikoille	22
4.1.3 Järjestäjien ja palveluntuottajien toimintaohjeet toimipaikoille	23
4.1.4 Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien seuranta	27
4.1.5 Järjestäjien yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelun ohjaus yksityisessä varhaiskasvatuksessa	28
4.1.6 Toimipaikkakohtaisten suunnitelmien valvonnan haasteet ja kehittämistarpeet	29
4.2 Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toimeenpano varhaiskasvatuksen toimipaikoissa	30
5. Johtopäätökset ja kehittämissuosituks	34
Lähteet	40
Liitteet	43

1. Johdanto

Yhdenvertaisuuslakiin ja tasa-arvolakiin oli vuonna 2014 sisällytetty vuonna 2015 voimaan astuneet säännökset koulutuksen järjestäjien velvollisuudesta edistää yhdenvertaisuutta, sekä huolehtia oppilaitoskohtaisten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien laatimisesta. Nämä säännökset ovat ohjanneet oppilaitoksia kohti systemaattisempaa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyötä, sen rinnalla, että kaikkia kasvatuksen ja koulutuksen asteita koskeva erillislainsäädäntö sisältää säännöksiä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisestä.

Näistä velvoitteista huolimatta yhdenvertaisuusvaltuutetun työssä, sekä erilaisissa syrjintäkokemuksia koskevissa kyselyissä, selvityksissä ja tutkimuksissa on noussut esille, että eri vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden syrjintäkokemukset ovat yleisiä ja alkavat usein jo varhaislapsuudessa: päiväkodissa, perusopetuksen ensimmäisillä luokilla, vapaa-ajalla ja harrastuksissa.

Esimerkiksi Kouluterveyskyselyssä nousee toistuvasti esille eri vähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten huomattavasti muita ryhmiä yleisemmät kiusaamisen, väkivallan ja yksinäisyyden kokemuk-

set sekä mielenterveysongelmat. Myös yhdenvertaisuusvaltuutetun selvityksessä afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä kävi ilmi, että monet vastaajista kertoivat syrjinnän ja rasismien kokemusten alkaneen jo varhaislapsuudessa (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020).

Yhdenvertaisuusvaltuutettu esittikin kertomuksessaan eduskunnalle vuonna 2018, että varhaiskasvatukseen tulisi oppilaitosten tapaan säätää velvollisuus suunnitelmalliseen työhön yhdenvertaisuuden edistämiseksi, ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi, niin että velvollisuus koskisi jokaista varhaiskasvatusyksikköä (K 6/2018 vp).

Varhaiskasvatuslain 3 §:ssä säädetään, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Tavoitteen toteuttamista selkiytetään varhaiskasvatuslain 21 §:n mukaisessa valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa.

Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksen yhteydessä vuonna 2022 yhdenvertaisuuslakiin ja tasa-arvolakiin lisättiin säännökset yksikkökohtaisesta suunnitteluvetoisuudesta varhaiskasvatuksessa (yhdenvertaisuuslaki 1192/2022 vp 6 a §, tasa-arvolaki 101/2023 vp 5 b §). Lisäksi tasa-arvolakiin lisättiin säännös 6 c § sukupuoli-identiteettiin ja sukupuoli-ilmaisuun liittyvän syrjinnän ennalta ehkäisyn velvoitteesta, niin viranomaisien, koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten, varhaiskasvatuksen, sekä työnantajien osalta.

Yhdenvertaisuuslain 6 a § muuttui kuitenkin eduskunnan syksyllä 2024 hyväksymällä muutoksella yhdenvertaisuuslakiin (907/2024), jolla poistui velvoite yksikkökohtaiseen yhdenvertaisuussuunnitelmaan, vaikka yhdenvertaisuuslaissa säilyi varhaiskasvatuksen järjestäjän velvoite edistää yhdenvertaisuutta ja laatia yhdenvertaisuussuunnitelma. Samaan aikaan yhdenvertaisuuslaista poistettiin velvoite yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimiseen yhteistyössä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa sekä velvoite varata lapsille ja heidän huoltajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi yhdenvertaisuuden edistämistoimenpiteistä.

1.1.2025 voimaan tulleella varhaiskasvatustilain muutoksella velvoite laatia paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma (22 §) valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta kumottiin. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että paikallistasolla yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon tavoitteiden toteutumista ohjaavat lähinnä varhaiskasvatuksen yksikkökohtaiset suunnitelmat, joiden laatimiseen ei kuitenkaan ole velvoitetta.

Huomattava osa varhaiskasvatuspalveluista on yksityisten palveluntuottajien tuottamaa eivät-

kä yksityiset toimijat ole samalla tavoin kunnan suoranaudessa ohjauksessa kuin kunnalliset yksiköt (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2022). Esiopetuksen osalta on myös syytä huomata, että, kun esiopetusta järjestetään perusopetuksen piirissä, myös yhdenvertaisuussuunnitteluveto toteutuu koulutuksen järjestäjän velvoitteen nojalla. Varhaiskasvatuksessa toimivat esiopetusyksiköt eivät aikaisemminkaan ole samalla tavalla olleet suunnitteluvetoisuuden piirissä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu sai kesäkuussa 2024 valtioneuvoston kansliasta toimeksiantoon toteuttaa selvitys varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi. Selvityksessä kartoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien ohjausta ja tukea toimipaikoille yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi ja suunnitelmien laatimiseksi sekä sitä, miten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien käytännön jalkauttaminen ja toimeenpanto ovat onnistuneet varhaiskasvatuksen arjessa. Selvitykseen sisällytetään myös suosituksia, joista saadaan konkreettisia työkaluja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimiseen, toimenpiteiden valintaan sekä suunnitelmien seurantaan.

Selvitys valmisteltiin syksyn 2024 aikana, ja sen puitteissa toteutettiin kysely varhaiskasvatuksen järjestäjille ja yksityisille palveluntuottajille. Lisäksi toteutettiin haastatteluja muutamien varhaiskasvatusyksiköiden johtajien kanssa. Selvityksessä raportoidaan kyselyn ja haastattelujen tuloksista ja luodaan katsaus varhaiskasvatuksen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvästä selvitystiedosta. Esitämme tulosten perusteella suosituksia varhaiskasvatussektorille tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisen jatkokehittämiseen.

2. Kansallista selvitystietoa lasten ja nuorten syrjintäkokemuksista koulutuksessa

Yhdenvertaisuusvaltuutetun koulutusta koskevien yhteydenottojen määrä on vuosittain lisääntynyt. Ne muodostavat noin kuudenneksen kaikista valtuutetulle tulevista yhteydenotoista. Yhdenvertaisuusvaltuutetun tilastoissa koulutuksen elämäntilanteeseen sisältyvät kaikki koulutustasot varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen.

Vuonna 2023 koulutuksen elämäntilanteeseen liittyviä yhteydenottoja oli 231 ja vuoden 2024 alustavien tilastojen mukaan 343. Vuonna 2024 yhteydenotot kirjattiin ensimmäistä kertaa koulutusasteen mukaan. Varhaiskasvatuksen yhteydenottoja oli vuonna 2024 36. Esiopetuksen yhteydenotot kirjattiin perusopetuksen yhteydenottoihin riippumatta siitä, oliko kyse koulun vai varhaiskasvatuksen yhteydessä toteutettavasta esiopetuksesta.

Varhaiskasvatuksen yhteydenotoissa syrjintäperusteina korostuivat uskonto ja vammaisuus (14 yhteydenottoa) ja vammaisuus ja terveydentila (11 yhteydenottoa). Kokonaisuudessaan koulutukseen liittyvissä yhteydenotoissa yleisimmät yhdenvertaisuuslain mukaiset syrjintäperusteet ovat viime

vuosina olleet vammaisuus, etninen alkuperä, kieli ja vakaumus.

Etniseen alkuperään liittyvistä yhdenvertaisuusvaltuutetun syrjintäyhteydenotoista merkittävä osa liittyy epäilyyn rasisetisesta häirinnästä sekä oppilaitoksen puutteellisiin toimiin häirinnän ja syrjivän kiusaamisen poistamisessa (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2023, s. 25–26). Valtuutetun saamat yhteydenotot syrjinnästä vammaisuuden perusteella liittyvät puutteisiin vammaisen lapsen yksilöllisissä tukijärjestelyissä ja mukautuksissa (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2021, s. 23).

Kiusaamiskokemusten yleisyys alle kouluikäisten ikäryhmässä. Kiusaamis- ja syrjintäkokemukset näyttävät kasautuvan pienelle joukolle haavoittuvassa asemassa olevia lapsia. Varhaiskasvatusikäisten kiusaaminen liitetään usein lasten kehittyviin sosioemotionaalisiin taitoihin. Pienten lasten kohdalla kiusaamisessa ei kuitenkaan aina ole kysymys vuorovaikutustilanteista vaan myös alle kouluikäisten joukossa esiintyy yksittäisiin lapsiin kohdistuvaa järjestelmällistä kiusaamista ja eristämistä. (Salmivalli ym. 2019, s. 236–237.)

FinLapset-tutkimuksen mukaan noin joka kolmatta nelivuotiaasta lasta oli kiusattu kotona, varhaiskasvatuksessa tai vapaa-ajalla (Vuorenmaa 2019, s. 5). Esikoululaisten ikäryhmässä osuus oli suurempi; kuusivuotiaiden lasten vanhemmista lähes joka toinen ilmoitti, että lasta oli kiusattu viimeisen vuoden aikana esikoulussa (Vuorenmaa ym. 2025, s. 3). Lapsiasiavaltuutetun 6-7-vuotiaiden Suomessa asuvien lasten näkemyksiä kartoittavan Lapsibarometrin mukaan vain 58 prosenttia lapsista koki olonsa turvallisesti esikoulussa (Lapsibarometri 2022, s. 58). Kaksi prosenttia esikouluikäisistä lapsista ei kokenut oloaan koskaan turvallisesti. Suurin osa lapsista koki, että päiväkodin aikuiset tulevat auttamaan, jos lasta kiusataan, mutta pieni osa (2 %) ilmoitti, että aikuisilta ei saa apua kiusaamistilanteessa (Lapsibarometri 2016, s. 35).

Myös myöhempiä ikävaiheita koskevat tutkimukset raportoivat varhaisista syrjinnän ja syrjään jäämisen kokemuksista. Yhdenvertaisuusvaltuutetun afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemaa syrjintää kartoittaneen selvityksen (2020) mukaan vastaajien ensimmäiset syrjintäkokemukset olivat tapahtuneet alle kouluikäisenä varhaiskasvatuksessa tai peruskoulun ensimmäisillä luokilla. Samoin Nuorisobarometriin (2014) vastanneista 15-29-vuotiaista nuorista yli puolet oli kokenut syrjintää jossain elämänvaiheessa ja joskus syrjintäkokemuksista oli kulunut huomattavan pitkä aika. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) toteuttaman arvioinnin tulokset puolestaan osoittavat, että seitsemän prosenttia ammatillisen koulutuksen ja kaksi prosenttia lukiokoulutuksen opiskelijoista oli kokenut kiusaamista koko kouluajan. Arvioinnissa kiusaamisella tarkoitettiin toistuvaa loukkaamista, vahingoittamista ja syrjintää. (Goman ym. 2020, s. 166.)

Kiusaamis- ja syrjintäkokemusten tunnistamatta jääminen. Viimeaikaisissa valtakunnallisissa kiusaamistutkimuksissa (esim. Blomqvist ym. 2020; Haataja ym. 2016) on havaittu, että suuri osa kiusaamistapauksista jää koulussa tunnistamatta. Blomqvistin ym. tutkimuksen mukaan 44 prosenttia peruskouluikäisistä oppilaista ei ollut kertonut kiusaamisesta kenellekään. Kiusaamisesta kerrottiin koulussa harvoin; vain 21 prosenttia oppilaista oli kertonut kiusaamisesta opettajalle ja 13 prosenttia jollekin toiselle koulun aikuiselle. Blomqvistin ym. tutkimukseen osallistui 1266 4.-6. luokan ja 8.-9. luokan oppilasta.

Karvin toteuttaman arvioinnin (2023) mukaan noin joka kolmas peruskoulun 4.-9.-luokan oppilaista oli kokenut koulussa kiusaamista ja myös rasistista ja seksuaalista häirintää. 80 prosentille arvioitiin osallistuneiden koulujen henkilöstöstä oppilaiden kokema rasistinen ja seksuaalinen häirintä ei kuitenkaan aiheuttanut huolta tai aiheutti vain vähän huolta. Suurempana uhkana oppilaiden hyvinvoinnille pidettiin oppilaiden poissaoloja ja yksinäisyyttä. (Hyvärinen ym. 2023, s. 2.) Henkilöstö ei pitänyt rasistista ja seksuaalista häirintää merkittävänä huolenaiheena, koska häirinnän katsottiin olevan sensitiivinen aihe, josta ei haluta puhua koulussa.

Tutkimukset osoittavat, että kiusaamis- ja syrjintäkokemuksista ei aina kerrota koulussa, koska kertomisella ei uskota olevan vaikutusta. Esimerkiksi viimeisimmän Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan vain osa kiusaamista ja syrjintää kokeneista lapsista ja nuorista koki tilanteen parantuneen sen jälkeen, kun siitä oli kerrottu koulun aikuisille. Kiusaamisesta kertoneista lapsista joka viides ilmoitti kiusaamisen jatkuneen tai pahentuneen kertomisen jälkeen.

(Matikka ym. 2023, s. 4.) Vastaavasti tuoreen lapsiuhritutkimuksen tulokset osoittavat, että yleisin syy lasten ja nuorten kiusaamis-, häirintä- ja väkivaltakokemuksista kertomatta jättämiseen on, että tilanteiden vakavuutta ei tunnisteta (Mielityinen ym. 2023, s. 116). Etnisten suhteiden neuvottelukunnan vuonna 2023 toteuttamaan häirintää ja rasismien kokemuksia kartoittaneeseen tutkimukseen osallistuneet nuoret toivat esille, että joskus aikuiset eivät puuttuneet rasismiin, koska he pitivät sitä harmittomana (Henttonen & Kareinen 2023, s. 23; myös yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020).

Vammaisten lasten ja nuorten kokema syrjintä.

Kouluterveyskyselyn mukaan vammaisten ja toimintarajoitteisten lasten ja nuorten kokema kiusaaminen ja syrjintä koulussa on moninkertaisesti yleisempää verrattuna ei-toimintarajoitteisiin lapsiin ja nuoriin (esim. Kanste ym. 2018). Toimintarajoitteisten lasten kiusaaminen varhaiskasvatuksessa on FinLapset-tutkimuksen mukaan yleisempää kuin niiden lasten, joilla ei ole toimintarajoitteita tai joiden toimintarajoitteet olivat vähäisiä (Vuorenmaa 2019, s. 26).

Toimintarajoitteisten lasten ja nuorten kokema väkivalta on myös yleisempää verrattuna muihin saman ikäluokan lapsiin ja nuoriin. Lapsiuhritutkimuksen mukaan yksi viidestä (20 %) kuudesluokkalaisesta, jolla oli vamma, sairaus tai erityistarve, oli joutunut pahoinpitelyn kohteeksi. Niistä lapsista, jotka eivät raportoineet vammasta, sairaudesta tai erityistarpeesta, pahoinpitelyn kohteeksi oli joutunut noin joka kymmenes. (Mielityinen ym. 2023, s. 108.)

Myös seksuaalisen häirinnän ja seksuaaliväkivallan kokemukset ovat huomattavasti yleisempiä toimintarajoitteisilla lapsilla ja nuorilla (Kanste ym. 2018, s. 8). Lapsiuhritutkimuksen mukaan toimintarajoitteisista kuudesluokkalaisista neljä prosenttia ja ei-toimintarajoitteisista kuudesluokkalaisista yksi prosentti raportoi kokeneensa seksuaaliväkivaltaa (Mielityinen ym. 2023, s. 110).

Vammaisfoorumin ja ihmisoikeuskeskuksen vuonna 2018 toteuttaman kyselyn tuloksia raportoineen Vammaiset lapset ja nuoret työryhmän toteuttaman selvityksen (2019) mukaan vammaisista alle 16-vuotiaista yli puolet oli kokenut vammaisuuteen perustuvaa syrjintää koulutuksessa. Syrjintä liittyi mm. riittämättömiin oppimisen tuen järjestelyihin, yksilöllisiä tarpeita vastaamattomiin opetusjärjestelyihin, kielteisiin asenteisiin, kiusaamiseen sekä opetushenkilöstön puutteelliseen osaamiseen sekä tilojen ja oppimisympäristöjen esteellisyyteen. Työryhmän mukaan noin joka kolmas vammaisen nuori oli kokenut myös kieleen ja kommunikointiin liittyvää syrjintää. (Valjakka ym. 2019.)

Vastaavasti Hokkasen (2022) tutkimus osoittaa, että vammaisten oppilaiden syrjinnässä on usein kyse tukitoimien ja apuvälineiden riittämättömyydestä tai henkilöstön osaamattomuudesta niiden käytössä sekä vammaisten lasten erityistarpeiden puutteellisesta tuntemuksesta. Ervastin ja Vuorenmaan mukaan (2022, s. 41) toimintarajoitteiset lapset ja nuoret kokevat saavansa muita oppilaita harvemmin keskusteluapua koulussa. Toimintarajoitteisten lasten ja nuorten koettu terveyden ja hyvinvoinnin tila on huonompi ja he pitävät koulunkäynnistä vähemmän ja heillä on vähemmän osallisuuden kokemuksia. (Kanste ym. 2017, s. 3.)

Yhdenvertaisuusvaltuutetun 2016 toteuttaman vammaisten henkilöiden syrjintää koskevan selvityksen tulokset osoittavat, että vammaisten henkilöiden täysimääräisen yhteiskunnallisen osallistumisen esteenä ovat myös heihin kohdistuvat negatiiviset asenteet.

Rasistinen kiusaaminen ja häirintä. Ulkomaalaista alkuperää olevien nuorten syrjintä- ja kiusaamiskokemukset ovat moninkertaisia verrattuna Suomessa syntyneiden ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten kokemuksiin. Esimerkiksi Kouluterveyskyselyn vuoden 2017 tulosten mukaan suomalaista alkuperää olevista pojista viisi prosenttia koki kiusaamista, kun vastaava luku ulkomaalaistaustaisten ulkomailla syntyneiden poikien kohdalla oli 24 prosenttia (Halme ym. 2018, s. 3).

Ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten kokema kiusaaminen on myös fyysisempää ja väkivaltaisempaa (esim. Helenius ym. 2022, s. 25). Vuoden 2024 Nuorisoriikollisuuskyselyn tulosten mukaan noin joka kymmenes yhdeksannen luokan oppilaista oli joutunut viharikoksen kohteeksi ihonvärin, kielen, uskonnon tai muun henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella. Seitsemällä prosentilla nuorista kokemuksia oli viimeisen vuoden ajalta. (Suonpää ym. 2024, s. 17.) Yhdenvertaisuusvaltuutettu on kiinnittänyt koulutusta koskevissa yhteydenotoissa huomiota, että etnisiin vähemmistöihin kuulumisen tai kokemus niihin kuulumisesta lisää lasten ja nuorten kohtaaman fyysisen väkivallan uhkaa koulussa. Myös kansallisen lapsiuhrituskimpuksen tulokset osoittavat ulkomaalaistaustan yhteyden nuorten väkivaltakokemuksiin. Riski va-

kavan ja laajamittaisen syrjinnän kohteeksi joutumiselle on erityisesti näkyviin etnisiin vähemmistöihin kuuluvilla ja kansainvälistä suojelua saaneilla Suomeen tulleilla lapsilla ja nuorilla (Säävälä 2022, s. 1). Lähi-idän ja Afrikan maista tulleet kokevat keskimääräistä enemmän syrjintää muista maista tulleisiin ulkomaalaistaustaisiin verrattuna kaikilla elämän osa-alueilla (Kuusio ym. 2023, s. 1–2).

Kotimaisista vähemmistöistä romanit kohtaavat edelleen toistuvaa syrjintää ja rasismia. Lapsiasiavaltuutetun toteuttama selvitys romanilasten ja -nuorten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta osoittaa, että 40 prosenttia romanilapsista ja nuorista oli kiusattu koulussa satunnaisesti ja 17 prosenttia usein tai melko usein. Romanilasten ja -nuorten kokema kiusaaminen oli rasistista haukkumista ja ulkopuolelle jättämistä. (Weckström ym. 2023, s. 52.)

3. Selvityksen toteuttaminen

Osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmaa vuosille 2024–2027 (TP 14: Selvitys varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tueksi) yhdenvertaisuusvaltuutettu toteutti syksyllä 2024 kyselyn varhaiskasvatuksen järjestäjille ja yksityisille palveluntuottajille. Kyselyllä kartoitettiin varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien ohjausta ja tukea päiväkotien toimipaikoille yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien laatimiseksi. Kyselyn tuottamaa tietoa täydennettiin loppuvuodesta 2024 varhaiskasvatuksen toimipaikkakohtaisilla haastatteluilla. Haastattelujen tavoitteena oli tuottaa tietoa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien käytännön toimeenpanosta varhaiskasvatuksen arkeen.

Selvitys kohdistui päiväkotimuotoiseen varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjän yhteiset yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat perhepäivähoitoon ja avoimeen varhaiskasvatukseen rajattiin selvityksen ulkopuolelle.

Selvityksen tueksi koottiin seurantaryhmä, jossa oli edustajat valtioneuvoston kansliasta, opetus- ja kulttuuriministeriöstä, oikeusministeriöstä, tasa-arvovaltuutetun toimistosta, lapsiasiavaltuutetun toimistosta, Helsingin yliopistosta ja varhaiskasvatuksen opettajien liitosta. Seurantaryhmä kokoontui kahdesti. Ensimmäisessä tapaamisessa alkusyksyllä 2024 keskusteltiin kyselyn alustavista tuloksista ja suunniteltiin haastatteluja, toisessa tapaamisessa joulukuussa 2024 käsiteltiin selvitystyön pohjalta laadittavia suosituksia.

Sähköinen kysely lähetettiin kaikkiin Manner-Suomen kuntiin varhaiskasvatuksesta vastaaville henkilöille. Sähköpostiosoitteet poimittiin kuntien kotisivuilta. Yksityisten varhaiskasvatuksen palveluntuottajien nimi- ja yhteystiedot saatiin Etelä-Suomen aluehallintovirastolta tietopyyntönä.

Kyselyyn vastasi 143 varhaiskasvatuksen järjestäjää, mikä vastaa 49 prosenttia kaikista Manner-Suomen kunnista (Tilastokeskus 2023) (taulukko 1).

Vastanneissa kunnissa oli yhteensä 2 182 varhaiskasvatuksen toimipaikkaa, mikä on 68 prosenttia Manner-Suomen kunnallisista päiväkodin toimipaikoista (3 222) (Vipunen 2023). Järjestäjän toimipaikkojen määrä vaihteli pienistä yhden toimipaikan kunnista suuriin yli 80 toimipaikan kuntiin. Yhden toimipaikan kuntia oli 27 ja yli 80 toimipaikan kuntia viisi.

Yksityisiä palveluntuottajia kyselyyn vastasi 33. Yksityisillä palveluntuottajilla oli 223 varhaiskasvatuksen toimipaikkaa. Tämä vastaa 24 prosenttia yksityisistä päiväkodin toimipaikoista Manner-Suomessa (960) (Vipunen 2023). Palveluntuottajat olivat pääosin pieniä yhden päiväkotiyksikön toimijoita. Suurimmalla kyselyyn vastanneella yksityisellä palveluntuottajalla oli 175 toimipaikkaa.

TAULUKKO 1. Kyselyyn vastanneiden kuntien suhteelliset %-osuudet. Suluissa Manner-Suomen kuntien yhteismäärä kussakin kuntakokoluokassa.

Kuntakokoluokka	Kyselyyn vastanneiden kuntien lukumäärä	Kyselyyn vastanneiden kuntien suhteellinen osuus (%) Manner-Suomen kunnista
Alle 5 000	49 (126)	38,9 %
5 000 – 10 000	34 (70)	48,8 %
10 001 – 30 000	32 (60)	53,33 %
30 001 – 50 000	11 (15)	73,3 %
50 001 – 100 000	9 (12)	75 %
Yli 100 000	7 (9)	77,8 %

Haastatteluja tehtiin seitsemässä kunnallisen varhaiskasvatuksen toimipaikassa kolmen Etelä-Suomen kunnan alueella. Kaksikielisistä kunnista ei saatu haastateltavia ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen osalta eikä yksityisten palveluntuottajien toimipaikoista. Haastateltavat olivat varhaiskasvatusyksikköjen johtajia. Yhteen haastatteluun osallistui yksikön johtajan lisäksi varhaiskasvatuksen opettaja.

Haastateltavat valittiin yhteistyössä kyselyyn vastanneiden varhaiskasvatuksen järjestäjien kanssa. Haastateltavat valikoitiin yksiköistä, joissa toimipaikkakohtaiset yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat olivat valmiit tai niiden laatiminen oli käynnistynyt, ja näin ollen suunnittelusta oli kertynyt jonkin verran kokemusta.

Haastattelut olivat pituudeltaan 45 minuutista 1,5 tuntiin. Haastatteluja tehtiin varhaiskasvatuksen toimipaikoissa ja verkon välityksellä.

Kyselyn tulokset esitetään raportissa frekvensseinä ja prosentteina ja tuloksia havainnollistetaan frekvenssitaulukoin. Kyselyn avointen kysymysten vastaukset ja haastatteluaineisto analysoitiin sisällönanalyysilla.

Tulokset raportoidaan kokonaisuutena eikä varhaiskasvatuksen järjestäjien ja yksityisten palveluntuottajien välillä tehdä vertailuja

4. Selvityksen tulokset

4.1 Varhaiskasvatuksen järjestäjien ja yksityisten palveluntuottajien käytännöt ja tuki toimipaikoille

Kyselyyn vastanneista varhaiskasvatuksen järjestäjistä 77 prosenttia (n=109) ja yksityisistä palveluntuottajista 79 prosenttia (n=26) raportoi, että yhdenvertaisuussuunnitelmat oli laadittu kaikissa tai osassa varhaiskasvatuksen toimipaikkoja (tauluk-

ko 2). Noin joka viides varhaiskasvatuksen järjestäjä ja yksityinen palveluntuottaja ilmoitti, että toimipaikkakohtaisten yhdenvertaisuussuunnitelmien laatiminen oli aloitettu.

TAULUKKO 2. Yhdenvertaisuussuunnitelmien yleisyys

	Varhaiskasvatuksen järjestäjät	Yksityiset palveluntuottajat
Yhdenvertaisuussuunnitelma on kaikissa toimipaikoissa tai osassa toimipaikoista	76,8 % (n=109)	78,8 % (n=26)
Yhdenvertaisuussuunnitelmien laatiminen oli aloitettu	20,4 % (n=29)	21,2 % (n=7)
Ei yhdenvertaisuussuunnitelmaa	2,8 % (n=4)	0 %

Yhdenvertaisuussuunnitelma laadittiin lähes aina samanaikaisesti tai yhdistettynä tasa-arvosuunnitelmaan. Lähes kaikissa kunnissa ja yksityisen palveluntuottajan toimipaikoissa, joissa oli laadittu yhdenvertaisuussuunnitelma, oli laadittu myös tasa-arvosuunnitelma.

Kyselyyn vastanneista varhaiskasvatuksen järjestäjistä 79 prosenttia (n=114) ja yksityisistä palveluntuottajista 73 prosenttia (n=24) raportoi, että tasa-arvosuunnitelmat oli laadittu kaikissa tai osassa varhaiskasvatuksen toimipaikoista (taulukko 3).

Kyselyyn vastanneista kunnista 62 prosenttia (n=102) järjestää esiopetusta osana varhaiskasvatusta ja 83 prosenttia (n=63) osana koulun toiminta-

ta. Näistä 26 kunnassa esiopetusta järjestetään sekä varhaiskasvatuksen että koulun toiminnan osana.

59 prosentissa (n=79) kyselyyn vastanneista kunnista varhaiskasvatusta järjestetään vain kunnan omaa palveluntuotantona. Alle 5 000 asukkaan kunnissa kunnan oman palveluntuotannon osuus oli 52 prosenttia, kun taas yli 100 000 asukkaan kuntakokoluokassa vastaava osuus oli hieman yli prosentin.

42 prosentissa (n=56) kunnista varhaiskasvatusta järjestetään kunnan oman palveluntuotannon lisäksi palvelusetelillä ja/tai ostopalveluna. Pienissä kunnissa varhaiskasvatuspalveluita järjestettiin palvelusetelillä ja ostopalveluna keskimäärin harvemmin kuin isoissa kunnissa.

TAULUKKO 3. Tasa-arvosuunnitelmien yleisyys

	Varhaiskasvatuksen järjestäjät	Yksityiset palveluntuottajat
Tasa-arvosuunnitelma on kaikissa toimipaikoissa tai osassa toimipaikoista	78,6 % (n=114)	72,7 % (n=24)
Tasa-arvosuunnitelmien laatiminen oli aloitettu	18,6 % (n=27)	24,3 % (n=8)
Ei tasa-arvosuunnitelmaa	2,8 % (n=4)	3 % (n=1)

4.1.1 Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokirjaukset paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa

Vastaajilta kysyttiin, sisältääkö varhaiskasvatuksen järjestäjän ja yksityisen palveluntuottajan paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseen liittyviä kirjauksia. Vastaajia pyydettiin liittämään kirjaukset avoimeen vastauskenttään.

76 prosenttia (n=110) varhaiskasvatuksen järjestäjästä ja 58 prosenttia (n=19) yksityisistä palveluntuottajista ilmoitti, että paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sisältää yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseen liittyviä kirjauksia (taulukko 4).

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus mainittiin paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa useimmiten varhaiskasvatuksen arvopohjassa tai toimintakulttuuria, oppimisympäristöjen suunnittelua ja rakentamista ohjaavina yleisinä periaatteina. Vastauksissa ei juurikaan kuvattu, miten yhdenvertaisuus ja

tasa-arvo varhaiskasvatustoimintaa ohjaavina arvoina ja periaatteina konkreettisesti näkyvät pedagogisen toiminnan toteuttamisessa ja sen tavoitteissa. Muutamassa vastauksessa lueteltiin lasten oikeuksia tai varhaiskasvatuksen arvoja tai toimintakulttuurin periaatteita.

”Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus. mm: tavoitteena on tarjota yhdenvertaista varhaiskasvatusta, jossa jokainen luo sisällöllisesti rikkaan toteutuksen vasun hengessä. Erilaisuuden tunnistaminen ja sen hyväksyminen ovat yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja moninaisuuden onnistumisen lähde. Ainutlaatuisuus tulee tunnistaa kaikilla tasoilla.”

”Varhaiskasvatussyksiköiden on aktiivisesti edistettävä tasa-arvoista ja yhdenvertaista toimintaympäristöä sekä tartuttava eriarvoistaviin käytänteisiin. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen näkyy opetuksen sisällöissä ja työskentelytavoissa sekä erityisesti lasten kohtaamisessa ja kohtelussa. Kasvatuksen ja käytettävien materiaalien pitää tukea tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Tätä työtä varten on luotava rakenteet ja toi-

TAULUKKO 4. Paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon kirjaukset.

	Varhaiskasvatuksen järjestäjät	Yksityiset palveluntuottajat
Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sisältää kirjauksia	75,8 % (n=110)	57,6 % (n=19)
Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ei sisällä kirjauksia	22,1 % (n=32)	24,2 % (n=8)
En tiedä	2,1 % (n=3)	18,2 % (n=6)

mintatavat, joiden avulla tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistetään jokapäiväisessä toiminnassa. Määrätietoisella ja suunnitelmallisella työllä parannetaan myös hyvinvointia, turvallisuutta ja oppimistuloksia.”

Vastauksissa kuvattiin yleisesti varhaiskasvatuksen järjestämistä inkluusioperiaatteen mukaisesti ja nimettiin inkluusiivista toimintaa ohjaavia arvoja, kuten yhdenvertaisuus, tasa-arvo, moninaisuus, syrjimättömyys ja lasten osallisuus. Inkluusiota toiminnan järjestämistä ohjaavana konkreettisena toimintaperiaatteena ei vastauksissa kuitenkaan pääsääntöisesti avattu. Joissain vastauksissa kuvattiin lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuen järjestämistä inkluusioperiaatteen mukaisesti ja siihen liittyviä toimintatapoja, kuten esimerkiksi vaihtoehtoisten kommunikaatiotapojen käyttöä.

”Kaikki lapset on sijoitettu vertaisryhmään tuen tarpeesta riippumatta ja toiminnassa painottuu yksilöllisten tarpeiden huomiointi”.

”Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistetään toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman avulla, johon kirjataan jatkuvan kehittämisen periaatteella tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen arviointi sekä sitä seuraavat toimenpiteet ja niiden toteutuminen.”

”Inklusion taustalla vaikuttavat arvot, kuten moninaisuuden arvostaminen, yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja yhtäläiset oikeudet, sekä osallisuus ja yhteisöllisyys. Inklusion tavoite on syrjivien asenteiden vähentäminen varhaiskasvatusympäristössä. To-

teutumisen tavoitteena varhaiskasvatuksessa on kaikkien lasten yhdenvertainen pääsy yleisiin varhaiskasvatus- ja esiopetuspalveluihin lähelle lapsen kotia. Silloin myös lapsen tarvitsema tuki ja palvelut tarjotaan monimuotoisesti kaikille yhteisten palvelujen piirissä.”

Järjestäjien varhaiskasvatussuunnitelmissa oli yleisesti käytetty perusteasiakirjan tekstiä sellaisenaan. Tekstiotteita oli poimittu myös mm. varhaiskasvatuslain valmisteluasiakirjoista ja Opetushallituksen tuottamasta tukimateriaalista.

Joissakin vastauksissa oli maininta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien huomioimisesta paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa, ja jotkin vastaajat viittasivat vastauksessaan varhaiskasvatuksen järjestäjän paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan (luku tai sivunumero) tai vastaukseen oli liitetty linkki suunnitelmaan. Mainintoja oli myös siitä, että paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sisältää perusteasiakirjan mukaiset kirjaukset tai että paikallinen suunnitelma perustuu valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

”Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma. Erillinen liite.”

”Vasun perusteiden mukaiset kirjaukset varhaiskasvatuksen arvopohjasta.”

”Noudatamme varhaiskasvatussuunnitelman perusteita tältä osin, ei paikallisia täydennyksiä.”

4.1.2 Järjestäjien ja palveluntuottajien koulutus toimipaikoille

Vastaajilta kysyttiin, oliko varhaiskasvatuksen henkilöstölle järjestetty vuosina 2023–2024 täydennyskoulutusta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteuttamiseksi toimipaikoissa. Vastaajia pyydettiin täsmentämään avoimeen tekstikenttään, mitä koulutusta oli järjestetty, ketkä koulutukseen osallistuivat ja millä perusteella osallistujat valittiin.

69 prosenttia (n=100) varhaiskasvatuksen järjestäjistä ja 52 prosenttia (n=17) yksityisistä palveluntuottajista ilmoitti, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle oli järjestetty täydennyskoulutusta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteuttamiseksi toimipaikoissa.

Avoimissa vastauksissa yleisesti mainittiin mm. Opetushallituksen, aluehallintovirastojen ja Naisasialiitto Unionin järjestämät koulutukset. Omaa

koulutusta järjestettiin esimerkiksi Opetushallituksen materiaalin pohjalta. Vastaukset sisälsivät mainintoja myös järjestäjän omista koulutuksista, jotka oli laadittu esimerkiksi Opetushallituksen materiaalin pohjalta. Muutama järjestäjä ilmoitti, että koulutusta on järjestetty, mutta vastauksissa ei tarkennettu koulutusten sisältöä.

”AVI:n järjestämä koulutus suunnitelman laatimisesta.”

”On ollut sisäistä koulutusta henkilöstölle omien työntekijöiden toimesta.”

Koulutuksiin oli osallistunut koko henkilöstö tai koulutukseen oli ohjattu tiimeistä edustajat, jotka joissakin kunnissa huolehtivat muun henkilöstön kouluttamisesta. Tietoa oli jaettu muulle henkilöstölle yhteisissä palaverissa tai koulutuksista oli tehty tallenteet. Kaikissa vastauksissa ei täsmennetty, mitkä varhaiskasvatuksen henkilöstöryhmät olivat osallistuneet koulutuksiin. Ensisijaisesti perehdytykseen osallistuivat esihenkilöt, opettajat ja erityisopettajat.

TAULUKKO 5. Täydennyskoulutuksen järjestäminen henkilöstölle.

	Varhaiskasvatuksen järjestäjät	Yksityiset palveluntuottajat
Koulutusta järjestetty	69 % (n=100)	51,5 % (n=17)
Koulusta ei järjestetty	27,6 % (n=40)	45,5 % (n=15)
En tiedä	3,4 % (n=5)	3 % (n=1)

”Oph:n koulutus esihenkilöille. Esihenkilöt ovat vie-
neet asiaa eteenpäin päiväkotien kehittämispäivis-
sä henkilöstölleen.”

”Koko henkilöstölle järjestetty koulutusta.”

”Koulutukseen osallistui asiasta kiinnostuneet var-
haiskasvatuksen opettajat ja varhaiskasvatuksen
lastenhoitajat sekä varhaiskasvatuksen erityisopet-
tajat, päiväkodin johtaja ja perhepäivähoitajat.
Koulutus: Naisasialiitto Unioni ry:n järjestämä.”

Osa vastaajista mainitsi, että koulutuksiin osallis-
tuminen on ollut vapaaehtoista, ja niihin ovat voi-
neet hakeutua asiasta kiinnostuneet tai että henki-
löstöä on kannustettu osallistumaan koulutuksiin.
Muutamissa tapauksissa suunnitelman laatimises-
ta vastaava henkilö koulutettiin, ja osa järjestäjistä
ilmoitti, että henkilöstöä on tiedotettu yhdenvertai-
suus- ja tasa-arvosuunnitelmista, mutta varsinais-
ta koulutusta ei ole järjestetty.

Osa järjestäjistä ilmoitti, että henkilöstöä on pereh-
dytetty yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmis-
ta, mutta varsinaista koulutusta ei ollut järjestetty.

4.1.3 Järjestäjien ja palveluntuottajien toimintaohjeet toimipaikoille

Vastaajilta kysyttiin, onko toimipaikoille annettu
toimintaohjeita yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuun-
nitelmien laatimiseksi. Vastaajia pyydettiin liittä-
mään laadittu ohjeistus vastauskenttään.

74 prosenttia (n=107) varhaiskasvatuksen järjes-
täjistä ja 52 prosenttia (n=17) yksityisistä palve-
luntuottajista ilmoitti laatineensa toimintaohjeita
suunnitelmien laatimiseksi (taulukko 6).

Suurella osalla avoimia vastauksia kuvattiin yh-
denvertaisuus- ja tasa-arvolakien velvoitteita ja yh-
denvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen yleisiä
periaatteita. Pääpaino vastauksissa oli suunnitte-
luprosessin tekniseen toteutukseen liittyvässä oh-
jeistuksessa. Vastauksissa käytiin vaihtelevasti läpi
suunnittelun muodollisia sisältövaatimuksia ja yh-
denvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitteluprosessin
etenemistä arvioinnista kehittämiseen ja edelleen
toimenpiteiden toteutumisen seurantaan.

TAULUKKO 6. Järjestäjien ja palveluntuottajien ohjeistus toimipaikoille suunnitelmien laatimiseksi.

	Varhaiskasvatuksen järjestäjät	Yksityiset palveluntuottajat
Toimintaohjeita laadittu	73,8 % (n=107)	51,5 % (n=17)
Toimintaohjeita ei laadittu	20,7 % (n=30)	42,4 % (n=14)
En tiedä	5,5 % (n=8)	6,1 % (n=2)

”I planen framgår anvisningar för de tre arbetsskedena: utredning, utveckling och utvärdering.”

”I Finland finns det 14 stycken diskrimineringsgrunder. I uppgörandet av jämställdhets- och likabehandlingsplanen ska åtminstone en av diskrimineringsgrunderna vara utgångspunkt. Varje team väljer vilken/vilka av grunderna som känns mest aktuell att fokusera på i verksamheten med tanke på arbetet kring jämställdhet och likabehandling under det kommande året (...)”

Toisen merkittävän ryhmän muodostivat vastaukset, joissa kuvattiin arviointia, kehittämistoimenpiteiden valintaa ja seuranta osana yksiköiden toiminnan muuta suunnittelua ja arviointia. Vastauksissa kuvattiin suunnitelmien laatimista esimerkiksi osana toiminta- ja kehittämissuunnitelmia, niiden toteutumisen arviointia, toimikausittaista aikataulutusta ja vastuuhenkilöitä ja toisaalta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toimintasuunnitelmiin kirjaamisen käytäntöjä. Osassa näistä vastauksista vain todettiin, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat kirjataan toiminta- ja muihin suunnitelmiin.

”Varhaiskasvatuksen yksiköillä on käytössään yhdenmukainen suunnitelmapohja tasa-arvotyötä varten. Syyskaudella suunnitellaan ja kartoitetaan tulevan toimintakauden tavoitteita ja mietitään toimenpiteitä. Tavoitteet tulevat esille tiimin käydessä läpi tasa-arvo kompassin teemoja. Tavoitteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan ja tarkastetaan tarvittaessa. Tavoitteena on käydä läpi kaikki tasa-arvo kompassin teemat. Kevätkaudella toimintaa kehitetään ja arvioidaan.”

”Ohjeistuksen mukaan tieto suunnitelman tämmöisestä tilasta liitetään osaksi vuosittaista toiminta- ja kehittämissuunnitelmaa.”

Joissain avoimissa vastauksissa kuvattiin Opetushallituksen suunnittelua koskevan ohjeistuksen sisältöä sellaisenaan tai viitattiin siihen, että kun nassa noudatetaan Opetushallituksen suunnitelluista ohjeistusta. Osa järjestäjistä oli sisällyttänyt ohjeisiin materiaalivinkkejä ja esimerkkikysymyksiä eri kansalaisjärjestöjen ja Opetushallituksen tuottamista materiaaleista. Materiaalivinkit ja esimerkkikysymykset liittyivät tyypillisesti yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotilanteen selvittämiseen.

”Olemme toimineet Opetushallituksen toimintaohjeiden mukaan.”

”Toteutamme Oph:n laatimaa ohjeistusta ja olemme osallistuneet heidän järjestämään koulutukseen asiaan liittyen.”

Vastaukset sisälsivät myös viittauksia siihen, että toimintaohjeet on laadittu, mutta tarkempaa kuvausta ohjeiden sisällöstä ei annettu. Osassa näistä vastauksista ilmoitettiin, että ohjeistus sisältyy yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaan, ohjeistus oli annettu toimintasuunnitelman ohjeistuksen yhteydessä, tai että se oli käyty läpi suullisesti tai julkaistu intrassa.

”Ohjeet keskusteltu ja linjattu varhaiskasvatuksen johtoryhmässä suullisesti.”

”Ohjeistus on varhaiskasvatuksen esihenkilöiden työryhmän (ohjausryhmän) kokouksissa suullisesti käsiteltyä.”

”Koulutuksista saadut ohjeistukset on käyty yhdessä läpi esihenkilöiden kesken. Omaa ohjetta ei ole tehty.”

Vastaajilta kysyttiin myös, olivatko varhaiskasvatuksen järjestäjät ja yksityiset palveluntuottajat laatineet toimintaohjeita lasten ja huoltajien osallistamiseksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien valmisteluun. Vastaajia pyydettiin liittämään laadittu ohjeistus kyselyn vastauskenttään.

56 prosenttia (n=81) varhaiskasvatuksen järjestäjästä ja 39 prosenttia (n=13) yksityisistä palveluntuottajista ilmoitti laatineensa toimintaohjeita lasten ja huoltajien osallistamiseksi (taulukko 7).

Merkittävässä osassa avoimia vastauksia todettiin, että lasten ja huoltajien osallisuus otetaan suunnittelussa huomioon, osallisuus on ohjeistettu ottamaan huomioon tai että yhdenver-

taisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaan tai toimintasuunnitelmaan sisältyy ohjeet huoltajien ja lasten osallistumiseksi. Näissä vastauksissa toimintaohjeiden sisältöä tai suunnitelmien osallisuutta koskevia kirjauksia ei avattu. Muutama vastaaja liitti vastaukseensa suoran linkin toimipaikan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaan.

”Yksikkökohtainen toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma tehdään kunkin päiväkodin ja perhepäivähoidon tarpeiden pohjalta. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä henkilökunnan kanssa. Suunnitelman tekoon osallistetaan lapset ja vanhemmat. Suunnitelma tarkistetaan vuosittain.”

”Lasten osallisuus ja huoltajien kuuleminen huomioidaan suunnitelman eri vaiheissa.”

”Suunnitelmaa laadittaessa tulee kiinnittää huomiota lasten osallisuuteen ja heidän mahdollisuuksiensa vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lisäksi huoltajilla tulee olla mahdollisuus tulla kuulluksi suunnitelmaa tehtäessä ja toimintaa kehitettäessä.”

TAULUKKO 7. Järjestäjien ja palveluntuottajien ohjeistus toimipaikoille lasten ja huoltajien osallistamiseksi.

	Varhaiskasvatuksen järjestäjät	Yksityiset palveluntuottajat
Toimintaohjeita laadittu	55,9 % (n=81)	39,4 % (n=13)
Toimintaohjeita ei laadittu	37,2 % (n=54)	54,5 % (n=18)
En tiedä	6,9 % (n=10)	6,1 % (n=2)

Vastauksissa kuvattiin yleisesti myös tapoja lasten ja huoltajien mielipiteiden ja näkemysten selvittämiseksi toimipaikan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotilanteesta tai annettiin näitä koskevia esimerkkikysymyksiä ja menetelmäehdotuksia. Menetelmät olivat usein Opetushallituksen tai kansalaisjärjestöjen tuottamasta tukimateriaalista ja liittyivät lasten osallistamiseen.

”Hyviä menetelmiä ovat keskustelut, kyselyt ja kirjoitelmat, arkitilanteiden videointi, draama ja pelit sekä sarjakuvien piirtäminen ja valokuvaus. Vanhempainilloissa ja tapaamisissa huoltajien kanssa keskustellaan myös tasa-arvoasioista, jotta koti ja koulu/ päiväkotit voivat yhdessä tukea oppilasta hänen yksilöllisen oppimispolkunsa rakentamisessa.”

Osassa näistä vastauksista ainoastaan viitattiin siihen, että toimipaikat voivat käyttää lasten ja huoltajien näkemysten selvittämiseen erilaisia havainnointi- tai osallistavia menetelmiä ja apukysymyksiä. Esimerkkejä menetelmistä ja kysymyksistä ei kuitenkaan annettu.

”I stödmaterialen och under fortbildningarna som har ordnas kring arbete med likabehandling- och jämställdhetsplanen har det lyfts fram olika sätt att inkludera barn och vårdnadshavare på.”

”Valmiita opetushallituksen selvitysmenetelmiä on otettu käyttöön, jossa havainnoitu lapsia.”

”Yksiköiden tueksi tuetussa tukimateriaalissa on li- säksi esimerkkejä ja apukysymyksiä.”

Huoltajien näkemyksiä selvitettiin yleisesti kyselyillä, mutta myös erilaisissa keskusteluissa, kuten lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa ja varhaiskasvatuksen aloituskeskusteluissa ja vanhempainilloissa. Lasten osallisuutta koskevia mainintoja vastauksissa oli verrattain vähän, mikä viittaa siihen, että lasten osallistaminen on yksiköiden vastuulla, ja yksiköt päättävät itse tarkoituksenmukaiset osallistamisen tavat.

”Huoltajille laitettiin Wilma-viesti, jossa oli linkki padlet-kyselyyn.”

”Aloituskeskustelu huoltajien kanssa, lasten omat keskustelut, kokoukset, kyselyt huoltajille, vasu- keskusteluissa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulma lisänä.”

Vastauksissa saatettiin myös kuvata yleisellä tasolla lasten ja huoltajien osallistumista varhaiskasvatustoimintaan tai huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Näiden vastausten perusteella jäi epäselväksi, miten käytännöt liittyvät yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien valmisteluun.

”Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.”

4.1.4 Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien seuranta

87 prosenttia (n=126) varhaiskasvatuksen järjestäjistä ja 85 prosenttia (n=28) yksityisistä palveluntuottajista ilmoitti seuraavansa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteutumista toimipaikoissaan.

Suuri osa vastaajista kuvasi vastauksissaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien sisältämien kehittämistavoitteiden ja toimenpiteiden seurantaan liittyviä toimipaikkakohtaisia menettelyjä, mikä viittaa siihen, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteutumisen seuranta ei tehdä varhaiskasvatuksen järjestäjän toimesta vaan toimipaikkakohtaisesti. Muutama vastaaja ilmoitti, että varhaiskasvatuksen järjestäjä ei seuraa suunnitelmien toteutumista.

”Teemasta keskustelun ylläpitäminen henkilöstön kanssa. Arviointi ryhmävasun arvioinnin yhteydessä.”

”Syksyisin tarkastetaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotilanne jokaisessa ryhmässä. Arvioidaan yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvien tavoitteiden toteutumista ja määritellään uudet tavoitteet.”

”Suunnitelmien laatimista seurataan ja päiväkodinjohtajat vastaavat oman yksikön suunnitelman toteuttamisesta.”

Suuressa osassa vastauksia, joissa kuvattiin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteutumisen seuranta, mainittiin vain seurannasta vastaavia tahoja. Vastauksissa saatettiin esimerkiksi mainita, että suunnitelmien toteutumista seurataan johdon rakenteissa, mutta ei kuvattu tarkemmin, miten seuranta toteutetaan, ja mihin seuranta kohdistuu.

”Resursseja sellaiseen seurantaan, jossa järjestäjä esim. jalkautuisi päiväkoteihin havainnoimaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteutumista, ei ole. Varhaiskasvatuksen johtoryhmässä keskustellaan säännöllisesti näistä teemoista ja päiväkodin johtajat ovat heitä, jotka tietoa tuottavat kentältä järjestäjätaholle palaverien yhteydessä.”

”Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien toteutumista ja arviointia seurataan esihenkilöiden muodostamassa työryhmässä.”

”Ledarna och den pedagogiska ledaren följer upp hur avdelningarna arbetat med planen och resultatet därav.”

TAULUKKO 8. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteutumisen seuranta.

	Varhaiskasvatuksen järjestäjät	Yksityiset palveluntuottajat
Suunnitelmien toteutumista seurataan	86,9 % (n=126)	84,8 % (n=28)
Suunnitelmien toteutumista ei seurata	9 % (n=13)	9,1 % (n=3)
En tiedä	4,1 % (n=6)	6,1 % (n=2)

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien seurantaa toteutettiin usein varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmien tai muiden vastaavien suunnitelmien arvioinnin yhteydessä. Vain osassa vastauksia mainittiin, että toimintasuunnitelmat laaditaan toimipaikkakohtaisina. Vastausten perusteella ei voida sanoa, arvioidaanko toimintasuunnitelmissa yksittäisiä valittuja kehittämiskohteita yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon näkökulmasta vai yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteutumista kokonaisuutena. Vain yksittäisissä vastauksissa mainittiin, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat on liitetty toiminta- tai vuosisuunnitelmiin.

”Toimipaikkakohtainen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on yksikkökohtaisen vuosisuunnitelman liitteenä ja sitä arvioidaan vuosisuunnitelman päivittämisen yhteydessä.”

”Jokainen yksikkö kirjaa toimintakertomukseen suunnitelman toteutumista. Lisäksi suunnitelmista käydään keskustelua johdon palaverissa.”

Muutamassa vastauksessa tuotiin esille varhaiskasvatuksen järjestäjän tuki ja ohjeistus yksiköille ennen suunnitelmien laatimista ja suunnitelmaprosessin aikana.

”Annamme ohjeistuksen ja päiväkodin johtajat ovat vastuussa ohjeiden noudattamisesta. Johtamisen rakenteissa keskustelun kautta seurataan toteutumista.”

4.1.5 Järjestäjien yhdenvertaisuus- ja tasa- arvosuunnittelun ohjaus yksityisessä varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen järjestäjiltä kysyttiin, miten ne ohjaavat ja valvovat toiminta-alueensa yksityisiä päiväkoteja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteuttamisessa. Kysymykseen vastasi 133 varhaiskasvatuksen järjestäjää.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä ohjaa ja valvoo toiminta-alueensa yksityisiä päiväkoteja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteuttamisessa yleisesti valvonta- ja ohjauskäytien yhteydessä. Valvontakäynneillä käydään keskustelua toimipaikkojen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmista ja seurataan niiden toteutumista ja annetaan tarvittaessa ohjeita.

”Valvontakäynneillä asiasta keskustellaan, käydään läpi kysymyksiä ja prosessin tilaa.”

”Valvontakäynneillä käydään keskustelua yksiköiden tasa-arvosuunnitelmista ja niiden toteutumisesta.”

Osa vastaajista ilmoitti, että varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkastaa, että palveluntuottajat ovat laatineet suunnitelmat, mutta suunnitelmiin ei perehdytä tarkemmin.

”Pyydämme suunnitelmat nähtäviksi.”

”Suunnitelmat tarkastetaan.”

Valvontaa ja ohjausta tehtiin yleisesti myös toimipaikkakohtaisten toimintasuunnitelmien ja niiden toteutumisen arvioinnin yhteydessä. Osassa kuntia yksityiset palveluntuottajat käyttivät kunnan toiminta- tai vuosisuunnitelmapohjaa, johon yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat kirjattiin tai järjestäjällä oli yksityisille palveluntuottajille jokin muu yhtenäinen toimintatapa tai ohjeistus suunnitelmien laatimiseen.

”Yksityiset varhaiskasvatusyksiköt toimivat samojen periaatteiden mukaisesti kuin kunnalliset yksiköt, ja heitä koskee samat laatuvaatimukset. Yksityisen varhaiskasvatuksen valvontaa toteutetaan säännöllisesti ja suunnitelmallisesti.”

”Yksityiset päiväkodit käyttävät samaa toimintavuosisuunnitelmaa, joka kunnallisissa päiväkodeissa on käytössä. Saaneet saman ohjeistuksen sekä välitetty tietoa tarjolla olevista koulutuksista.”

Yksityisille palveluntuottajille oli usein annettu ohjeistusta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien laatimisesta tai suunnitelmien kirjaamisesta toiminta- ja muihin suunnitelmiin. Palveluntuottajilla oli myös mahdollisuus osallistua kunnan järjestämiin koulutustilaisuuksiin tai tietoa eri tahojen järjestämistä koulutuksista oli jaettu yksityisille palveluntuottajille.

”Yksityisiä päiväkoteja on ohjattu hyödyntäen samaa materiaalia, kuin kunnallisten päiväkotien ohjauksessa. Johtajat ovat olleet kutsuttuina päiväkodinjohtajille tarkoitettuihin kehittämissäpäiviin, joissa aihetta on käsitelty.”

”Heille on järjestetty vastaava koulutus kuin kunnallisten yksiköiden johtajille.”

”Yksityiset päiväkodit ohjattiin syksyllä 2023 myös katsomaan Opetushallituksen tallenne aiheesta ja tekemään suunnitelmat.”

4.1.6 Toimipaikkakohtaisten suunnitelmien valvonnan haasteet ja kehittämistarpeet

Varhaiskasvatuksen järjestäjiltä ja yksityisiltä palveluntuottajilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, mitä haasteita ja kehittämistarpeita toimipaikkakohtaisten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitteluvälitteiden valvontaan liittyy ja mitä valtakunnallista tukea he kokevat tarvitsevänsä.

Luonteva suhtautuminen suunnitelmavelvoitteisiin näyttäytyi vastauksissa erityisesti tavassa, jolla suunnitelmallisen yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämistyötä kuvattiin osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Joissakin kunnissa valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyviä kirjauksia pidettiin riittävinä ilman erillisiä suunnitelmavelvoitteita.

Suunnitelmavelvoitteiden hyödyn kyseenalaistaminen liitettiin avoimissa vastauksissa erityisesti siihen, että varhaiskasvatuksen nähtiin lähtökohtaisesti toteuttavan varhaiskasvatuslain tavoitteiden ja perusteasiakirjan arvoperustan mukaisia inkluusiivisia arvoja, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.

Silloin kun toiminnan nähtiin perustuvan yhdenvertaisuudelle ja tasa-arvolle eräänlaisena toimintaan sisäänrakennettuna perusoletuksena, suunnitelmavelvoitteet koettiin lomakkeiden laatimisena ja lisääntyvänä kirjaamisen tarpeena. Suunnitelmien laatimista kuvattiin varhaiskasvatuksen arjesta irralliseksi työksi, joka muodostuu olemassa olevien käytäntöjen kirjaamisesta. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen tärkeys voitiin tunnistaa, mutta yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon nähtiin toteutuvan ilman erillisiä suunnitelmavelvoitteita. Toimipaikkakohtaisten suunnitteluvetoisten valvontaan liittyvinä haasteina näissä vastauksissa korostuivat ajankäyttö ja riittämättömät henkilöresurssit. Merkillepantavaa on, että näissä vastauksissa ei tuotu esille erityisiä suunnitteluun liittyviä tuen tarpeita.

Suunnitteluvetoisten valvonnan haasteet liittyivät vastauksissa yleisesti suunnitelmien toteutumisen seurantaan toimipaikoissa. Haasteet näyttivät liittyvän erityisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän kokoon ja palvelujen tuottamistapaan ja palvelutuotannon laajuuteen. Järjestäjän pieni koko yhdistyi vastauksissa seurannan joustavuuteen ja helpouteen. Suunnitelmien toteutumisen valvontaa pidettiin haasteellisena erityisesti kunnissa, joissa on paljon toimipaikkoja. Samoin kunnat, joissa oli oman palvelutuotannon lisäksi paljon yksityistä palveluntuotantoa, mainitsivat yksityisten palveluntuottajien toimintaa ohjaavien suunnitelmien valvontaan liittyvät haasteet.

Nopeiden lainsäädäntömuutosten koettiin vaikeuttavan suunnitelmien seuranta, koska muutosten seurauksena järjestäjät joutuvat ohjeistamaan toimipaikkoja muuttuneiden velvoitteiden sisällöstä. Yleisesti ottaen vastaajat toivoivat yhdenvertaisuuden

ja tasa-arvosuunnittelun tueksi koulutusta ja tukimateriaalia kuten valmiita lomakepohjia. Vastaajat mainitsivat myös lisäresurssien tarpeen.

4.2 Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toimeenpano varhaiskasvatuksen toimipaikoissa

Yksiköiden johtajien haastattelujen perusteella käytännöt yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien laatimisessa vaihtelivat myös saman järjestäjän eri toimipaikoissa. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat saatettiin laatia erillisiksi asiakirjoiksi järjestäjän lomakepohjaan, ja osassa toimipaikoista toiminnan tavoitteet kirjattiin sen lisäksi myös yksikön toimintasuunnitelmaan.

Joidenkin kuntien toimipaikoissa suunnitelmat laadittiin järjestäjän ohjeistuksen mukaisesti yksikön toiminta- tai vuosisuunnitelmiin. Suunnitelmiin kirjattiin yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämistä koskevat tavoitteet ja edistämistoimenpiteet ja niitä koskeva arviointi eikä erillistä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaa laadittu.

Vastauksista voidaan päätellä, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tavoitteet eivät aina määräytyneet toimipaikkakohtaisen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotilanteen selvityksen perusteella. Joskus kehittämiskohteiden valinta ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmiin sisällytettävien tavoitteiden asettaminen perustui varhaiskasvatuksen järjestäjän tai yksikössä ennalta valittuihin painopistealueisiin tai linjauksiin.

Suunnitelmiin saatettiin valita tavoitteita, joiden katsottiin tukevan varhaiskasvatuksen kokonaisvaltaista toteuttamista, jolloin kehittämistavoitteiden asettamista saattoi ohjata pääosin yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvien tavoitteiden sovittaminen toiminnan muihin tavoitteisiin. Tällaisia tavoitteita olivat tyypillisesti erilaiset lasten osallisuuteen, leikkiin, kaverisuhteisiin tai hyvinvointiin liittyvät tavoitteet.

Kehittämistavoitteet saattoivat perustua myös lapsilta, henkilöstöltä tai huoltajilta saatuun palautteeseen tai lapsiryhmässä tehtyihin havaintoihin. Muutamaan yksikköön oli perustettu yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyöryhmä tai nimetty vastuuhenkilöitä, joiden tehtävänä oli suunnitteluprosessin liikkeelle saattaminen ja kehittämiskohteita koskevien ehdotusten tekeminen.

Erityisesti yksiköissä, joissa tehtiin ensimmäisiä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmia, kehittämistarpeiden tunnistamisessa lähdettiin liikkeelle yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen tukimateriaaleista ja valmiista selvitys- ja havainnointimenetelmistä. Tukimateriaalin pohjalta käytiin keskustelua kehittämiskohteista ja tavoitteista, jonka jälkeen materiaalista valittiin lapsiryhmien tarpeisiin sopivat menetelmät. Menetelmien valintaa ohjasi myös niiden soveltuvuus eri-ikäisille lapsille.

“Otettiin lähtökohdaksi materiaali. Meillä oli tästä koulutuskin. Tämä käytiin henkilökuntapalaverissa mahdollisimman monen kanssa läpi ja mietittiin niitä aiheita, mitä me haluttaisiin ruveta kehittämään.”

Valmiita menetelmiä otettiin käyttöön, koska niitä oli vaivatonta toteuttaa lasten kanssa arjessa. Menetelmien käyttö toi esille sellaisia toiminnan osa-alueita, jotka olivat jääneet vähemmälle huomiolle, tai joita ei aikaisemmin ollut tarkasteltu yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon näkökulmasta. Eräs yksikön johtaja totesi, että jostain on lähdettävä liikkeelle, koska yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelu on yksiköissä vielä niin uusi asia.

“Materiaalit, mitä me ollaan saatu Opetushallitukselta ja AVI:ltä, ne on ollut merkityksellisiä siinä, että meillä on, mistä lähteä ponnistamaan. Meidän ei tarvitse keksiä pyörää itse. Nyt meille on jo purenkeltu valmiiksi. Sehän on tosi mielekäs sitten tehdä sitä työtä, että hei meillähän on tämmöisiä menetelmiä, joita tänne on luotu, että mahtavaa, me päästään vaan toteuttamaan.”

Eräs yksikön johtaja kuvasi, että suunnittelun tukimateriaali auttoi hahmottamaan arvioinnin perusteita, ja sen pohjalta muodostettiin arviointikriteerejä, joita hyödynnettiin yksikön yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotilanteen selvittämisessä.

“Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -sivusto on tavaltaan se meidän arvioinnin ja reflektoinnin materiaali, mitä me ollaan käytetty, että ne väittämät on aika paljon suoraan sieltä, että näin pitäisi toimia. Ja sitten me ollaan arvioitu, että toimitaanko vai ei.”

Henkilöstöllä ei aina nähty olevan riittävää ymmärrystä tasa-arvoon, yhdenvertaisuuteen ja syrjintään liittyvistä kysymyksistä. Tämä tuli haastatteluissa esille erityisesti kysyttäessä eri syrjintäperusteiden huomioimisesta toiminnan arvioinnissa. Henkilöstön puutteellisesta osaamisesta ja asenteista ja ennakkokäsityksistä seuraa, että työyhteisöön ei muodostu yhteistä näkemystä siitä, mitä ollaan kehittämässä ja miksi. Erään yksikön johtajan arvion mukaan henkilöstön osaamisvaje vaikuttaa siihen, millaisia yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevia tavoitteita yksikön toiminnalle voidaan ylipäätään asettaa.

“Ja helppohan sinne on ottaa sellaisia asioita, mistä mä tiedän, että mun työntekijät onnistuisi. Mutta onhan se ihan tosi vaikeata ottaa sellaisia asioita, mitkä ehkä tavallaan arvopohjallisesti hiertäisi ja sitten se ei auta, että me arvioidaan sitä. Kun ne työntekijät tarvitsisi siihen oikeasti tosi paljon itse sitä ymmärrystä ja koulutusta.”

Haastatteluissa tuotiin esille, että yksiköissä saattaa olla henkilöstöä, jolla ei välttämättä ole alan koulutusta tai varhaiskasvatuksen tutkinto on ajalta, jolloin koulutuksessa ei ollut yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvää sisältöä, tai koulutus ei vastaa tämänhetkisiä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokäsityksiä.

“No tässä on pakko sanoa, että meitähän haastaa paljon se, että kun meillä on paljon työntekijöitä, joilla ei ole koulutusta ja meillä on osaamisvaje niin mun mielestä se on yksi, missä se myöskin sitten näkyy, että heillä ei ole niitä pedagogisia keinoja sitten välttämättä näihin tilanteisiin.”

Henkilöstön asenteiden ja ennakkokäsityksien nähtiin muodostuvan jo peruskoulutuksessa, ja niihin vaikuttamista pidettiin vaikeana. Yksittäisten koulutustilaisuuksien ei katsottu tuovan muutosta henkilöstön asenteiden tasolla eikä peruskysymysten äärelle pysähtymiseen ollut aikaa kiireisessä arjessa.

“(…) mutta kyllä varmaan se vaatimus sitten kaikkien ammattiryhmien koulutuksiin olisi se, että nämä olisi itsestäänselviä arvoja ja käyty läpi, koska täällä sitä ei ehditä enää muokkaan. Täällä sitten mennään autopilotilla ja pitää olla jo niin selkäytimessä, että kun ne tilanteet tulee, niin osattaisiin toimia oikein.”

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman laatimisen nähtiin ohjaavan yhteistä keskustelua, ja kokemus asian merkityksellisyydestä vahvisti keskustelukulttuuria ja sitoutumista tavoitteisiin. Toisaalta henkilöstölle tarjottavaan koulutukseen osallistuvat usein vain yhdenvertaisuudesta ja sukupuolten tasa-arvosta kiinnostuneet, jolloin tieto ja osaaminen ei laajene yhteisön yhteiseksi osaamiseksi. Tätä pidettiin pitkäjänteisen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämistyön esteenä.

“Musta tavallaan, että kun tällainen meiltä tavallaan vaaditaan, että jokaisen yksikön täytyy tehdä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma, niin se hän vie koko kaupungin keskustelua tiettyyn suuntaan, että kyllä mä ajattelen, että on ihan merkittävä vaikutus siihen, mihin suuntaan koko kaupungin keskustelu menee (...).”

Haastatteluissa puhuttiin yhteiskunnan moninaistumisesta ja muutosnopeudesta. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvät asiat ovat näkyvämpiä ja nousevat helpommin yhteiseen keskusteluun. Haastateltavat totesivat, että yksiköiden asiakaskunta on moninaistunut, ja vastaan tulee asiakas-kohtaamisia, joiden myötä työyhteisössä saatetaan havahtua siihen, että riittäviä välineitä moninaisuuden käsittelemiseen ei ole. Näiden tilanteiden nähtiin toisaalta mahdollistavan yhdenvertaisuudesta puhumisen ja syrjivien piirteiden tunnistamisen omassa toiminnassa.

“Jos puhutaan vaikka lapsista, joita on yhä enemmän ja enemmän, joilla on androgyyni nimi ja monimuotoisia perheitä niin että semmoinen asenne ja heidän kohtaaminen ei ole mitään hämmästyttävää taikka aiheuta mitään pohtimista sen jälkeen, että mikähän toi oli.”

“Nämä on sellaisia tilanteita, joiden kautta me sitten opitaan. Kuka tahansa voi tehdä moka. Sitä ei voi välttää. Mutta vaan toivoo, että jos se on huoltajia niin ne sanoisi sen ääneen. Me ei opita siitä mitään, jos me ei saada siitä tietoa.”

5. Johtopäätökset ja kehittämissuosituks

Varhaiskasvatuksen järjestäjille ja toimipaikoille on muodostunut vakiintuneita suunnittelun toimintatapoja

Selvitys osoittaa, että kyselyn toteuttamishetkellä syksyllä 2024 suurimmassa osassa kyselyyn vastanneiden kuntien toimipaikoista yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat oli laadittu. Niissäkin toimipaikoissa, joissa suunnitelmat eivät olleet valmiit, oli niiden laatiminen aloitettu. Kyselyyn vastanneet varhaiskasvatuksen järjestäjät olivat myös antaneet ohjeita yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien laatimiseen.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa, joissa oli yhdenvertaisuussuunnitelma, oli myös tasa-arvosuunnitelma. Yhdistettyyn suunnitteluun viittaa myös se, että suunnitelmien laatimista koskevassa ohjeistuksessa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelua käsiteltiin yhtenä kokonaisuutena. Yhdistetty yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitteluprosessi on selvityksen toteuttamishetken käytäntöjen perusteella toimipaikoissa vallitseva toimintatapa, johon myös varhaiskasvatuksen järjestäjät ohjaavat.

Yhdenvertaisuuslain 1.1.2025 voimaan tullessa muutoksessa toimipaikkakohtainen yhdenvertaisuussuunnitteluvuote poistui. Tasa-arvolain mu-

kaiset tasa-arvosuunnitelmat laaditaan edelleen varhaiskasvatuksen toimipaikoissa, ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimisvelvoite koskee varhaiskasvatuksen järjestäjiä.

Yhdenvertaisuuslain muutoksella tavoiteltu hyöty varhaiskasvatuksen järjestäjien ja toimipaikkojen hallinnollisen työn vähenemisestä voi jäädä vaatimattomaksi tai työmäärä toimipaikoissa jopa kasvaa, koska kunnissa joudutaan toistamiseen käynnistämään kahden lain erilaisten velvoitteiden mukaiset käytännöt ja laatimaan uudet suunnitelmat. Huomionarvoista on myös, että esiopetusta järjestetään selvitykseen osallistuneissa kunnissa niin varhaiskasvatuksen kuin perusopetuksen piirissä. Silloin, kun esiopetusta järjestetään perusopetuksessa, myös yhdenvertaisuussuunnitteluvuote toteutuu koulutuksen järjestäjän veloitteen nojalla. Varhaiskasvatuksen osana järjestettävä esiopetus sen sijaan otetaan huomioon varhaiskasvatuksen järjestäjän yhdenvertaisuussuunnitelmassa.

Yhdenvertaisuuslain suunnittelua koskeva säännös kuitenkin mahdollistaa, että varhaiskasvatuksessa yhdenvertaisuussuunnitelmat voidaan laatia edelleen toimipaikkakohtaisina. Varhaiskasvatuksen järjestäjien ja toimipaikkojen vakiintuneet toimintatavat huomioiva yhdenmukainen suunnittelukäytäntö tukee yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien edistämisen ja suunnitteluvuoteiden tarkoituksen

ja lasten oikeuksien täysimääräistä toteutumista. Yhdenvertaisuussuunnittelun osalta on suositeltavaa, että varhaiskasvatuksen järjestäjä kokoaa toimipaikka- ja ryhmäkohtaiset yhdenvertaisuussuunnitelmat yhdeksi järjestäjätason suunnitelmaksi sen sijaan, että järjestäjä laatisi toimipaikoille yhteisen yhdenvertaisuussuunnitelman. Toimipaikkakohtaiset yhdenvertaisuussuunnitelmat antavat parhaat edellytykset turvata lasten yhdenvertaisuuden toteutuminen kaikissa toimipaikoissa.

Suositus

Yhdenvertaisuussuunnitelmat on edelleen mahdollista ja suositeltavaa laatia varhaiskasvatuksen toimipaikoissa samanaikaisesti tasa-arvosuunnitelmien kanssa.

Lainsäädännön vähimmäisvaatimusten tulee täyttyä myös silloin, kun yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat kirjataan muihin suunnitelmiin

Selvityksen tulokset osoittavat, että yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämistä koskevia tavoitteita ja toimenpiteitä kirjataan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien lisäksi tai niiden sijaan toimipaikkakohtaisiin toiminta- ja kehittämissuunni-

telmiin. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoselvitystä ja toimenpiteiden valintaa tehdään myös toimipaikkojen sisällä lapsiryhmissä, ja toimenpiteitä kirjataan lapsiryhmien suunnitelmiin.

Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämistavoitteiden ja toimenpiteiden sisällyttämistä toimipaikan muihin suunnitelmiin ohjasi usein pyrkimys kytkeä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen osaksi muuta varhaiskasvatuksen toimintaa ja ohjausta. Toimintasuunnitelmien laajempiin toimenpidekokonaisuuksiin liitettyinä yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa koskevat toimenpiteet ja tavoitteet voivat kuitenkin jäädä muihin tavoitteisiin nähden toissijaisiksi, ja niiden yhteys nimenomaisesti yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien velvoitteisiin jää löyhäksi.

Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen toimenpiteet miellettiin yleisesti pedagogisiksi ratkaisuiksi, joita suunniteltaessa ja toimeenpantaessa ei arvioitu puutteita yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisessa eri lapsiryhmissä tai syrjintäperusteittain. Toimenpiteillä ei siksi ole vahvaa yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävää vaikutusta, vaikka ne olisivatkin varhaiskasvatuksen tavoitteiden mukaisia ja pedagogisesti ja lapsen oikeuksien kannalta perusteltuja.

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo eivät voi olla ainoastaan suunnitelmiin kirjattuja yleisluontoisia tavoitekuvauksia, arvoja tai toimintaa ohjaavia yleisperiaatteita, koska näillä ei ole vaikutusta yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseen varhaiskasvatuksessa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien edellyttämällä tavalla. Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa arvioimaan yhdenvertaisuuden toteutumista ja ryhtymään toimenpiteisiin

yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Myös varhaiskasvatuksen muihin suunnitelmiin liitettyinä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon kirjausten tulee olla riittävän yksilöityjä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien suunnittelua koskevien vähimmäisvaatimusten seurannan ja valvonnan toteuttamiseksi.

Suositus

Riippumatta siitä, laaditaanko yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat omina dokumenttina vai osana muuta varhaiskasvatuksen suunnittelutyötä, suunnitelmasta tulee käydä ilmi, miten yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisesta eri väestöryhmien osalta on arvioitu, millaisia tuloksia arvioinnista saatiin ja millaisiin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi ryhdytään.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat eivät perustu toimipaikassa tehtyyn kaikki syrjintäperusteet huomioivaan arviointiin

Selvityksen tulokset osoittavat, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmiin sisällytettävien kehittämiskohteiden valinta ei aina perustunut toimipaikassa tehtyyn kaikki syrjintäperusteet huomioivaan arviointiin. Sen sijaan tavoitteet saatettiin johtaa järjestäjän tai yksikön linjauksista tai valinnoissa nojaututtiin yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi tuotettuihin selvitys- ja kehittämismenetelmiin.

Arviointia ei aina tehty kokonaisvaltaisesti syrjintäperusteittain silloinkaan kun toiminnasta kerättiin arviointitietoa ja tietoa hyödynnettiin toimipaikan kehittämistavoitteiden ja edistämistoimenpiteiden valinnassa. Myös varhaiskasvatuksen järjestäjien ohjeistuksessa painotettiin suunnitelmaprosessin teknistä toteutusta. Ohjeissa ei tuotu esiin arvioinnin peruslähtökohtaa syrjinnän vaarassa olevien lapsiryhmien yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisen ja osallisuuden esteiden tunnistamiseksi. Varsinaisia toimintaohjeita lasten ja huoltajien osallistamiseksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien valmisteluun annettiin myös verrattain vähän.

Vuoden 2025 alussa voimaan tullessa yhdenvertaisuuslain muutoksessa lakitekstistä poistettiin eksplisiittinen maininta siitä, että yhdenvertaisuussuunnitelma on tehtävä yhteistyössä henkilöstön kanssa ja lapsille sekä heidän huoltajilleen on varattava mahdollisuus tulla kuuluksi yhdenvertaisuutta edistävää toimenpiteitä suunniteltaessa. Varhaiskasvatuslain 20 §:n sää-

dös lasten ja heidän huoltajiensa osallisuudesta ja vaikuttamismahdollisuuksista varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin koksee kuitenkin myös yhdenvertaisuussuunnittelun prosessia. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tai palvelun tuottaja ei voi tehdä kunnollista arviota yhdenvertaisuuden toteutumisen tilanteesta tai laatia tehokkaita toimenpiteitä yhdenvertaisuuden edistämiseksi ilman työntekijöiden, lasten ja lasten huoltajien kuulemista.

Varhaiskasvatuksen toiminnan kehittämiseen tähtäävään työhön kuuluu kaikki syrjintäperusteet huomioiva selvitys toimipaikan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotilanteesta. Yhdenvertaisuuslain syrjintäperusteita ovat ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen ja muu henkilöön liittyvä syy. Tasa-arvo-laissa kiellettyjä syrjintäperusteita ovat sukupuoli, sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu.

Silloin kun yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmiin sisällytetyt tavoitteet johdetaan järjestäjän tai yksikön linjauksista tai ne valitaan tukimateriaalin pohjalta, suunnitelmat eivät perustu yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien mukaiseen kaikki syrjintäperusteet huomioivaan toimipaikkakohtaiseen arviointiin. Sen seurauksena suunnitelmiin valitut edistämistoimenpiteet eivät liity toimipaikan kehittämistarpeisiin, jolloin jää tunnistamatta, mitkä syrjintäperusteet ovat keskeisiä toimipaikan yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon toteutumisessa. Lasten osallisuus oikeutena, kuulumisen ja merkityksellisyyden tunteena sekä mahdollisuutena vaikuttaa toteutuu vain jos osallisuuden sosiaaliset ja rakenteelliset esteet poistetaan ja toimintaa tarkastellaan eri lapsiryhmien näkökulmasta.

Suositus

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee osallistaa henkilökunta, lapset ja heidän huoltajansa yhdenvertaisuuden toteutumisen arvioinnissa ja yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden suunnittelussa. Erityisesti lasten osallistamiseen tulee laatia ohjeita sekä kunnissa että valtakunnallisesti (OPH).

Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon arviointimenetelmien käyttäminen ei ole itsetarkoitus

Varhaiskasvatuksen järjestäjän jakamassa tukimateriaalissa kuvattiin esimerkinomaisesti, mihin toiminnassa voidaan kiinnittää huomiota yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon näkökulmasta ja annettiin esimerkkejä eri lapsiryhmiin liittyvistä erityiskysymyksistä. Materiaali- ja menetelmävinkit ja esimerkkikysymykset järjestäjän tukimateriaalissa eivät ohjaa riittävästi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien sisällöllistä toteutusta. Jos varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ei ole riittävää käsitteellistä ymmärrystä syrjinnästä yhteiskunnallisena ilmiönä sekä riittävää yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitteluosaamista, kaventuu suunnittelun selvitysvaihe rutiininomaiseksi tietojen keräämiseksi ja päivittämiseksi, jossa menetelmiä käytetään ilman käsitystä siitä, mitä arvioidaan ja miksi, ja millaisia johtopäätöksiä arvioinnin pohjalta on mahdollista tehdä.

Arvioinnissa käytettävät menetelmät eivät tuo esille toimipaikan tosiasiallisia yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämistarpeita, jos ne valitaan pelkästään ennalta sovittujen kehittämistavoitteiden, henkilöstön kiinnostuksen tai osaamisen pohjalta. Myös arviointimenetelmien valinnassa on otettava huomioon, että niiden tulee tuottaa tietoa toiminnasta haavoittuvassa asemassa olevien lasten tarpeiden tunnistamiseksi.

Toisaalta jos toimipaikan käyttämät arviointimenetelmät ovat sopivia asetettuihin tavoitteisiin nähden, niiden käytöstä voi olla hyötyä erityisesti suunnittelun alkumetreillä toimipaikassa tehtyjen havaintojen jäsentämisessä ja suuntaamisessa kehittämistavoitteiden mukaisesti. Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa yleisesti käytettyjen leikin ja sosiaalisten suhteiden toimintamenetelmien tuottamaa tietoa voidaan jäsentää syrjintäperusteittain siitä näkökulmasta, mitkä lapsiryhmät jäävät toiminnan ja leikin ulkopuolelle muita useammin, ja keille kerääntyy enemmän negatiivista palautetta. Silloin kun menetelmien tuottamaa tietoa tarkastellaan syrjintäperustelähtöisesti, esimerkiksi vammaisuuteen, sukupuoleen, tai etniseen alkuperään liittyvien yhteiskunnallisten normien ja oletusten vaikutus lasten leikkiin ja kaverisuhteiden muodostumiseen tulee paremmin näkyväksi.

Suositus

Arviointia tehtäessä ja yhdenvertaisuutta edistäviä toimenpiteitä suunniteltaessa on osattava ja uskallettava kiinnittää huomiota eri väestöryhmien tilanteeseen.

Koko henkilöstön kouluttaminen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisestä on tarpeen

Varhaiskasvatuksessa tarvitaan koulutusta eri lapsiryhmien yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen ja syrjintään liittyvistä erityiskysymyksistä. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon peruskysymyksiin paneutuva koulutus puolestaan antaa valmiuksia yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteuttamiseksi varhaiskasvatuksen arjessa.

Koulutukset tulee kohdistaa kaikille varhaiskasvatuksen ammattiryhmille osana varhaiskasvatuksessa työskentelevien ammattipätevyyttä. Yhdenvertaisuuteen liittyviä osaamistavoitteita on vahvistettava varhaiskasvatuksen ammattilaisten koulutuksessa kaikilla koulutusasteilla.

Koulutustarve koskee myös nykyisen henkilökunnan täydennyskoulutuksia. Koulutusten tulee olla työnantajan tarjoamaa pakollista koulutusta. Koulutuksissa voidaan hyödyntää jo olemassa olevia verkkokoulutuksia, kuten kansallisen lapsistrategian puitteissa syksyllä 2024 laadittua verkkokoulutusta ”Lapsen oikeudet: syrjinnän ja häirinnän ennaltaehkäisy”. Koulutus koostuu kuudesta osiosta ja sen kokonaiskesto on 60–90 minuuttia. Koulutus on avoinna eOppiva-palvelussa.

Verkossa toteutettavana koulutus on laajasti varhaiskasvatuksen henkilökunnan käytössä, mikä mahdollistaa koulutukseen osallistumisen myös vaihtuvalle henkilöstölle yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmiin perehtymisen tueksi.

Varhaiskasvatukseen tulisi laatia myös syventävää yhdenvertaisuuskoulutusta, joka jalkautuisi koko maan alueelle. Syventävät lähikoulutukset mahdollistavat vahvemmin keskustelut ja harjoitukset yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisestä. Vastaavia koulutuksia järjestettiin nuorisotyöntekijöille opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamassa ”Ihmisoikeudet haltuun nuorisotyössä” -hankkeessa.

Suositus

Yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvät osaamistarpeet on huomioitava vahvemmin varhaiskasvatuksen eri ammatti-ryhmien koulutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee mahdollistaa henkilöstön kouluttautuminen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisessä.

Lähteet

- Blomqvist, K., Saarento-Zaprudin, S. & Salmivalli, C. (2020). Telling adults about one's plight as a victim of bullying: Student- and context-related factors predicting disclosure. *Scandinavian Journal of Psychology*, 61(1), 151–159.
- Ervasti, E. & Vuorenmaa, M. (2022). Toimintarajoitteisten nuorten väkivallan kokemukset. Teoksessa M-L. Luoma, M. Valtokari, A. Väre, M. Holm, P. Sainio, E. Ervasti, M. Vuorenmaa, S. Hiekkala, S. Leppäjoki-Tiistola, A. Heini, & S. Purhonen (toim.), *Vammaisten henkilöiden kokema lähisuhdeväkivalta ja palvelujen saatavuus. Määrällinen ja laadullinen tarkastelu* (s. 28– 43). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisuja 2022:24.
- Goman, J., Rumpu, N., Kiesi, J., Hietala, R., Hilpinen, M., Kankkonen, H., Kjaldman, I-O., Niinistö-Sivuranta, S., Nykänen, S., Pantsar, T., Piilonen, H., Raudasoja, A., Siippainen, M., Toni, A. & Vuorinen, R. (2020). Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkuja. Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisuja 2020:6.
- Haataja, A., Sainio, M., Turtonen, M. & Salmivalli, C. (2016). Implementing the KiVa antibullying program: recognition of stable victims. *Educational Psychology*, 36(3), 595–611.
- Halme, N., Hedman, L., Ikonen, R., & Rajala, R. (2018). Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017: Kouluterveyskyselyn tuloksia. Työpaperi 15/2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Helenius, J., Kivimäki, H. & Hietanen-Peltola, M. (2022). Perusopetuksen 8. ja 9. luokkien oppilaiden kokemuksia kouluarjesta: Kouluterveyskyselyn tuloksia. Työpaperi 54/2022. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Henttonen, E. & Kareinen, J. (2023). ”Kukaan ei synny vihaamaan”. Nuorten dialogit rasismista ja syrjinnästä. Oikeusministeriön julkaisuja 2023:34.
- Hokkanen, L. (2022). Oikeus tulla kuulluksi ja kuulua yhteisöön – Vammaisten saamelaisten osallisuuskokemuksia. Siirtolaisinstituution tutkimuksia 7.
- Hyvärinen, N., Rumpu, N. & Markkanen, E-L. (2023). Kiusaaminen näyttäytyy eri tavoin koulun henkilöstölle kuin oppilaille ja heidän huoltajilleen. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tiivistelmiä 2023:6.
- K 6/2018 vp, Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018.

Kanste, O., Sainio, P., Halme, N. & Nurmi-Koikkalainen, P. (2018). Erilaisia toimintarajoitteita kokevien nuorten hyvinvointi ja kasvu ympäristön turvallisuus. Tutkimuksesta tiivistä 24/2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kanste, O., Sainio, P., Halme, N. & Nurmi-Koikkalainen, P. (2017). Toimintarajoitteisten nuorten hyvinvointi ja avun saaminen – Toteutuuko yhdenvertaisuus? Kouluterveyskyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiivistä 27/2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kuusio, H., Mäkipää, L., Klemettilä, K-L., Nykänen, S., Kytö, S. & Lilja, E. (2023). Kansallinen tutkimus ulkomailla syntyneiden terveydestä, hyvinvoinnista ja palveluista – MoniSuomi 2022 -tutkimus. Keskeisiä havaintoja päätöksenteon tueksi. Tutkimuksesta tiivistä 54/2023. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Lapsibarometri 2022. ”Jos joku on mun lähellä, silloin mä en pelkään” – lasten näkemyksiä turvallisuudesta. T. Tuukkanen (toim.), Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:9.

Lapsibarometri 2016. Luottamus 6-vuotiaiden lasten kokemana. T. Tuukkanen (toim.), Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2016:2.

Matikka, A., Helenius, J. & Ervasti, E. (2023). Vanhempien tukea tarvitaan 4. ja 5. -luokkalaisten arjessa ja myös terveellisten elintapojen vahvistamisessa. Kouluterveyskysely 2023. Tutkimuksesta tiivistä 47/2023. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Mielityinen, L., Hautamäki, S., Hakala, V., Fagerlund, M. & Ellonen, N. (2023). Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022. Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988–2022. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:5.

Nuorisobarometri 2014. Ihmisarvoinen nuoruus. S. Myllyniemi (toim.), Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 83.

Salmivalli, C., Rissanen, M., Kola-Torvinen, P., Hietanen-Peltola, M., Korpilahti, U., Helenius, J., Rautava, M. & Porras, K. (2019). Väkivalta, kiusaaminen ja häirintä varhaiskasvatuksessa, oppilaitoksissa ja ohjatussa harrastustoiminnassa. Teoksessa U. Korpilahti, H. Kettunen, E. Nuotio, S. Jokela, V.M. Nummi & P. Lillsunde (toim.), Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025 (s. 236–238). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 27/2019.

Suonpää, K., Raeste, A. & Saartenoja, K. (2024). Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2024. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 64/2024.

Säävälä, M. (2022). Eritaustaisille lapsille tasavertaiset mahdollisuudet hyvinvointiin. Policy Brief 1/2022. Kotoutumisen osaamiskeskus, työ- ja elinkeinoministeriö.

Tilastokeskus, Kuntien avainluvut. Saantitapa: https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/Kuntien_avainluvut/Kuntien_avainluvut_uusin/kuntien_avainluvut_viimeisin.px/ [Viitattu: 19.2.2025].

Valjakka, S., Engblom, J., Krokfors, Y., Kuoppala, M., Latva-Nikkola, A., Meriläinen, J., Mustonen, S., Nyman, S., Salisma, T., Selin-Grönlund, P., Vataja, P. & Voltti, K. (2019). ”Äiti on mun avustaja.” Vammaisfoorumin ja Ihmisoikeuskeskuksen kyselyn tuloksia: Vammaiset lapset ja nuoret.

Vipunen - opetushallinnon tilastopalvelu: Varhaiskasvatuksen toimipaikkojen avainluvut. Varhaiskasvatuksen tietovaranto Varda. Saantitapa: <https://app.powerbi.com/ew?r=eyJrJoiYzYwOWU2ZjktZTA0NC00YTdlLWE1MmQ0ZWRkNGE1NTA1MGI4IiwidCI6IjYxMDczODI0YjgtNDcxNi05ZGEyLWM0ZTNhY2YwMzBkYiIsImMiOiJh9&language=fi-FI> [Viitattu 19.2.2025].

Vuorenmaa, M. (2019). Pienten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointi 2018. Tilastoraportti 10/2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Vuorenmaa, M., Klemetti, R., Paavilainen, M., Tuovinen, E. & Viitanen, E. (2025). Mitä esikouluikäisten lasten perheille kuuluu? FinLapset-tutkimuksen kyselytiedonkeruun perustulokset. Työpaperi 3/2025. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Weckström, E., Kekkonen, K. & Kekkonen, O. (2023). ”Tulee fiilis, et nää oikeesti hyväksyy mikä mä oon”: Romanilasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 2023:3.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2023.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2022.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2021.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2020). Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2016). ”Vammaisena olen toisen luokan kansalainen”. Selvitys vammaisten syrjintäkokemuksista arjessa.

Liitteet

Liite 1. Kyselyn saate

FI/Yhdenvertaisuusvaltuutetun kysely varhaiskasvatuksen järjestäjille ja palveluntuottajille yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämisestä

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteuttaa selvityksen yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon nykytilasta ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toimeenpanosta varhaiskasvatuksessa. Selvitys on osa kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmaa vuosille 2024–2027.

Tämä kysely varhaiskasvatuksen järjestäjille ja palveluntuottajille toteutetaan osana selvitystä. Kyselyllä kartoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien ohjausta ja tukea päiväkotien toimipaikoille yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien laatimiseksi. Kyselyn tuloksia täydennetään myöhemmin syksyllä toteutettavilla toimipaikkakohtaisilla kyselyillä ja haastatteluilla.

Selvitys kohdistuu päiväkotimuotoiseen varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjän yhteiset suunnitelmat perhepäivähoitoon ja avoimeen varhaiskasvatukseen on rajattu selvityksen ulkopuolelle. Kyselyssä varhaiskasvatuksen toimipaikalla tarkoitetaan päiväkodin toimipaikkaa.

Selvityksen pohjalta tunnistetaan yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämisen hyviä käytäntöjä ja kehittämistarpeita varhaiskasvatuksessa, ja laaditaan näitä koskevia suosituksia. Selvitys tukee varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja palveluntuottajia sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöä lakisääteisten velvoitteiden hoitamisessa. Selvityksen tuloksia voidaan hyödyntää myös yhdenvertaisuusvaltuutetun työssä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Selvityksen tulokset julkaistaan alkuvuodesta 2025.

Henkilötietojen käsittely selvityksessä perustuu yhdenvertaisuusvaltuutetun laissa säädettyyn tehtävään.

Kyselyssä on 15 kysymystä. Vastausaikaa kyselyllä on 30.9.2024 asti.

Muista tallentaa vastauksesi painamalla Lähetä-painiketta kyselyn lopussa.

Kiitos!

Lisätietoja:

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tutkija Anna Mikkola, p. 0295 666 902, anna.mikkola@oikeus.fi

Yhdenvertaisuusvaltuutetun erityisasiantuntija Matti Jutila, p. 0295 666 827, matti.jutila@oikeus.fi

SV/Diskrimineringsombudsmannens enkät till anordnare och serviceproducenter av småbarnspedagogik om främjande av likabehandling samt jämställdhet mellan könen

Diskrimineringsombudsmannen genomför en utredning om nuläget vad gäller likabehandling och jämställdhet mellan könen samt hur likabehandlings- och jämställdhetsplanerna verkställs inom småbarnspedagogiken. Utredningen är en del av planen för genomförandet av den nationella barnstrategin 2024–2027.

Denna enkät för anordnare av småbarnspedagogik och serviceproducenter är en del av utredningen. Med enkäten kartläggs på vilket sätt anordnare av småbarnspedagogik och serviceproducenter handleder och stöder verksamhetsställena i främjandet av likabehandling och jämställdhet och i utarbetandet av likabehandlings- och jämställdhetsplaner. Resultaten av enkäten kommer senare i höst att kompletteras med enkäter och intervjuer vid några enskilda verksamhetsställen.

Utredningen gäller småbarnspedagogik i daghemsform. Anordnarens av småbarnspedagogik gemensamma likabehandlings- och jämställdhetsplaner för familjedagvården och den öppna småbarnspedagogiken har lämnats utanför utredningen. I enkäten avses med verksamhetsställe inom småbarnspedagogiken daghemmets verksamhetsställe.

Utifrån utredningen identifieras god praxis och utvecklingsbehov då det gäller att främja likabehandling och jämställdhet mellan könen inom småbarnspedagogiken samt utarbetas rekommendationer om dessa. Utredningen stöder anordnare och serviceproducenter av småbarnspedagogik samt personalen inom småbarnspedagogiken i skötseln av de lagstadgade skyldigheterna. Resultaten av utredningen kan också utnyttjas i diskrimineringsombudsmannens arbete för att främja likabehandling. Resultaten av utredningen publiceras i början av 2025.

Behandlingen av personuppgifter i utredningen grundar sig på diskrimineringsombudsmannens lagstadgade uppgift.

Enkäten innehåller 15 frågor. Svarstiden löper ut den 30 september 2024.

Kom ihåg att spara dina svar genom att klicka på Skicka i slutet av enkäten.

Tack!

Närmare upplysningar:

Forskare vid diskrimineringsombudsmannens byrå Anna Mikkola, tfn 0295 666 902, anna.mikkola@oikeus.fi

Specialsakkunnig vid diskrimineringsombudsmannens byrå Matti Jutila, tfn 0295 666 827, matti.jutila@oikeus.fi

Varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitteluvuorotteet

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien 1.6.2023 voimaan tulleilla muutoksilla velvoite toimipaikkakohtaiseen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitteluun ja yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen laajeni varhaiskasvatukseen. Yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimiseen on kahden vuoden siirtymäaika. Suunnitelmien tulee olla valmiit 1.6.2025 mennessä. Tasa-arvosuunnitelmien laatimiseen ei ole siirtymäaikaa.

Yhdenvertaisuussuunnitelmasta säädetään yhdenvertaisuuslain 6 a §:ssä ja tasa-arvosuunnitelmasta tasa-arvolain 5 b §:ssä.

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 a § (1192/2022):

Yhdenvertaisuuslain 6 a §:n varhaiskasvatuksen järjestäjän ja palveluntuottajan on arvioitava, miten sen toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten yhdenvertaisuus muutoin toteutuu sen toiminnassa, ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava varhaiskasvatuksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja palveluntuottajan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatuksen toimipaikassa on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Suunnitelma on laadittava yhteistyössä henkilöstön kanssa. Velvoite koskee myös julkista hallintotehtävää hoitavaa sellaista yksityistä, jonka palveluksessa on säännöllisesti vähemmän kuin 30 henkilöä.

Lapsille ja heidän huoltajilleen on varattava mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § (101/2023):

Tasa-arvolain 5 b §:n mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjä ja palveluntuottaja vastaavat siitä, että varhaiskasvatuksen toimipaikassa laaditaan vuosittain tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön kanssa. Lapsille on varattava mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Tasa-arvosuunnitelma voidaan sisällyttää osaksi muuta toimipaikan suunnitelmaa.

Edellä 1 momentissa säädetystä poiketen kunta vastaa siitä, että sen alueella toimiville perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoille laaditaan toimipaikkakohtaisen suunnitelman sijaan yhteistyössä näiden toimijoiden kanssa yhteiset tasa-arvosuunnitelmat.

Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää:

- 1) selvitys varhaiskasvatuksen toimipaikan tasa-arvotilanteesta;
- 2) tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi;
- 3) arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallisuuteen, käytettäviin materiaaleihin ja huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Vuosittaisen tarkastelun sijasta suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

SV/Skyldigheter att utarbeta planer för likabehandling och jämställdhet inom småbarnspedagogiken

Genom de ändringar i diskriminerings- och jämställdhetslagarna som trädde i kraft den 1 juni 2023 utvidgades skyldigheten att utarbeta likabehandlings- och jämställdhetsplaner per verksamhetsställe och att främja likabehandling och jämställdhet att även omfatta småbarnspedagogiken. Övergångsperioden för att utarbeta likabehandlingsplaner är två år. Planerna ska vara klara senast den 1 juni 2025. Det har inte fastställts någon övergångsperiod för utarbetandet av jämställdhetsplaner.

Bestämmelser om likabehandlingsplanen finns i 6 a § i diskrimineringslagen och bestämmelser om jämställdhetsplanen i 5 b § i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män.

Diskrimineringslag (1325/2014) 6 a § (1192/2022):

Anordnare av småbarnspedagogik och serviceproducenter inom småbarnspedagogiken ska bedöma hur deras verksamhet påverkar olika befolkningsgrupper och hur likabehandling i övrigt uppnås i deras verksamhet, samt vidta de åtgärder som behövs för att främja likabehandling. De främjande åtgärderna ska vara effektiva, ändamålsenliga och proportionerliga med beaktande av småbarnspedagogikens verksamhetsmiljö, resurser och övriga omständigheter.

Anordnare av småbarnspedagogik och serviceproducenter inom småbarnspedagogiken ska se till att varje småbarnspedagogiskt verksamhetsställe har en plan för de åtgärder som behövs för att främja likabehandling. Planen ska utarbetas i samarbete med personalen. Skyldigheten gäller också för de privata aktörer som sköter offentliga förvaltningsuppgifter och som regelbundet har färre än 30 anställda.

Barnen och deras vårdnadshavare ska ges möjlighet att bli hörda om de främjande åtgärderna.

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 och 2 mom. ansvarar kommunen för att det för de aktörer inom familjedagvård och kommunal öppen småbarnspedagogisk verksamhet som är verksamma på kommunens område utarbetas gemensamma likabehandlingsplaner i samarbete med dessa aktörer i stället för en separat plan för varje verksamhetsställe.

Lag om jämställdhet mellan kvinnor och män (609/1986) 5 b § (101/2023):

Anordnaren av småbarnspedagogik och serviceproducenten inom småbarnspedagogik ansvarar för att det på småbarnspedagogiska verksamhetsställen årligen utarbetas en jämställdhetsplan i samarbete med personalen. Barn ska ges möjlighet att delta i utarbetandet av planen med beaktande av barnens ålder och mognad. Jämställdhetsplanen kan införlivas i någon annan plan vid verksamhetsstället.

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 mom. ansvarar kommunen för att det för de aktörer inom familjedagvård och kommunal öppen småbarnspedagogisk verksamhet som är verksamma på kommunens område utarbetas gemensamma jämställdhetsplaner i samarbete med dessa aktörer i stället för en separat plan för varje verksamhetsställe.

Jämställdhetsplanen ska innehålla

- 1) en redogörelse för jämställdhetsläget vid det småbarnspedagogiska verksamhetsstället;
- 2) åtgärder som behövs för att främja jämställdheten;
- 3) en utvärdering av hur åtgärderna i en tidigare jämställdhetsplan har genomförts och av resultaten av dem.

Särskilt avseende ska fästas vid växelverkan, handledningen, barnens delaktighet, vilka material som används och bemötandet av vårdnadshavare samt vid förebyggande och undanröjande av sexuella trakasserier och trakasserier på grund av kön.

I stället för en årlig genomgång kan en plan utarbetas för högst tre år i sänder.

Liite 2. Kyselylomake

Vastaajan yhteystiedot

Nimi
Puhelin
Sähköposti

Svararens kontaktuppgifter

Namn
Telefon
E-post

Vastaajan kunta

*Kuntalista

Svararens kommun

*Kommuner

Varhaiskasvatuksen järjestämisuodot

- ☐ Kunnan/kuntayhtymän oma palvelutuotanto
- ☐ Ostopalvelu
- ☐ Varhaiskasvatuksen palveluseteli

Former för anordnandet av småbarnspedagogik

- ☐ Kommunens/samkommunens egen serviceproduktion
- ☐ Köpt tjänst
- ☐ Servicesedel för småbarnspedagogik

Järjestetäänkö esiopetus kunnassanne?

- ☐ Varhaiskasvatuksen yhteydessä
- ☐ Osana koulun toimintaa

Ordnas förskoleundervisningen i er kommun?

- ☐ I samband med småbarnspedagogiken
- ☐ Som en del av skolans verksamhet

Mikä on varhaiskasvatuksen järjestäjän päiväkotien toimipaikkojen lukumäärä? Toimipaikalla tarkoitetaan samassa osoitteessa sijaitsevaa päiväkotia.

Hur många verksamhetsställen har anordnaren av småbarnspedagogik? Med verksamhetsställe avses ett daghem på en och samma adress.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäjän päiväkotien toimipaikoissa laadittu suunnitelmat yhdenvertaisuuden edistämiseksi (yhdenvertaisuuslaki 6 a §)?

- ☐ Kyllä, kaikissa toimipaikoissa
- ☐ Kyllä, osassa toimipaikoista, kuinka monessa?
- ☐ Ei, mutta suunnitelmien laatiminen on aloitettu
- ☐ Ei, miksi?
- ☐ En tiedä

Har planer för främjande av likabehandling utarbetats på anordnares av småbarnspedagogik daghem (6 a § i diskrimineringslagen)?

- ☐ Ja, på alla verksamhetsställen
- ☐ Ja, på en del verksamhetsställena, på hur många?
- ☐ Nej, men utarbetandet av planerna har börjats
- ☐ Nej, varför?
- ☐ Vet inte

Onko varhaiskasvatuksen järjestäjän päiväkotien toimipaikoissa laadittu suunnitelmat sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi (tasa-arvolaki 5 b §)?

- ☐ Kyllä, kaikissa toimipaikoissa
- ☐ Kyllä, osassa toimipaikoissa, kuinka monessa?
- ☐ Ei, mutta suunnitelmien laatiminen on aloitettu
- ☐ Ei, miksi?
- ☐ En tiedä

Har planer för att främja jämställdheten mellan könen utarbetats på anordnares av småbarnspedagogik daghem (5 b § i jämställdhetslagen)?

- ☐ Ja, på alla verksamhetsställen
- ☐ Ja, på en del verksamhetsställena, på hur många?
- ☐ Nej, men utarbetandet av planerna har börjats
- ☐ Nej, varför?
- ☐ Vet inte

Sisältääkö varhaiskasvatuksen järjestäjän paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseen liittyviä kirjauksia? Liitä kirjaukset vastaukseen.

Innehåller anordnarens av småbarnspedagogik lokala plan för småbarnspedagogik anteckningar om främjande av likabehandling och jämställdhet mellan könen? Bifoga anteckningarna till svaret.

Sisältääkö kunnan yhdenvertaisuussuunnitelma varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseen liittyviä kirjauksia? Liitä kirjaukset vastaukseen.

Innehåller kommunens likabehandlingsplan (5 § i diskrimineringslagen) anteckningar om främjande av likabehandling inom småbarnspedagogiken? Bifoga anteckningarna till svaret.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäjä laatinut toimintaohjeita toimipaikkakohtaisten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien laatimiseksi? Liitä laadittu ohjeistus tekstikenttään.

Har anordnaren av småbarnspedagogik anvisningar för utarbetandet av likabehandlings- och jämställdhetsplaner för verksamhetsställena? Bifoga de utarbetade anvisningarna till svaret.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäjä laatinut toimintaohjeita lasten ja huoltajien osallistamiseksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien valmisteluun? Liitä laadittu ohjeistus tekstikenttään.

Har anordnaren av småbarnspedagogik utarbetat anvisningar för att inkludera barn och vårdnadshavare i beredningen av likabehandlings- och jämställdhetsplaner? Bifoga de utarbetade anvisningarna till svaret.

Onko varhaiskasvatuksen henkilöstölle järjestetty vuosina 2023–2024 täydennyskoulutusta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteuttamiseksi toimipaikoissa? Kuvaa, mitä koulusta on järjestetty, ketkä koulutukseen osallistuivat ja millä perusteella osallistujat valittiin.

Har det ordnats fortbildning för personalen inom småbarnspedagogiken för att främja likabehandling och jämställdhet och för att genomföra likabehandlings- och jämställdhetsplanerna på verksamhetsställena under 2023–2024? Beskriv vilken utbildning som har ordnats, vem som deltog i utbildningen och på vilka grunder deltagarna valdes.

Seuraako varhaiskasvatuksen järjestäjä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteutumista toimipaikoissaan?

- ☐ Kyllä, miten?
- ☐ Ei, miksi?
- ☐ En tiedä

Följer anordnaren av småbarnspedagogik upp genomförandet av likabehandlings- och jämställdhetsplanerna på de kommunala och privata daghemmens verksamhetsställen i sitt område?

- ☐ Ja, på vilket sätt?
- ☐ Nej, varför?
- ☐ Vet inte

Miten varhaiskasvatuksen järjestäjä ohjaa ja valvoo toiminta-alueensa yksityisiä päiväkotia yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteuttamisessa?

Hur styr och övervakar anordnaren av småbarnspedagogik privata daghem i sitt område i genomförandet av likabehandlings- och jämställdhetsplanerna?

Mitä haasteita ja kehittämistarpeita toimipaikkakohtaisten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitteluvuoroitettujen valvontaan liittyy varhaiskasvatuksen järjestäjän näkökulmasta? Mitä valtakunnallista tukea koette tähän liittyen tarvitsevanne?

Vilka är utmaningarna och utvecklingsbehoven inom tillsynen av skyldigheterna i anknytning till likabehandlings- och jämställdhetsplaneringen på verksamhetsstället med tanke på anordnaren av småbarnspedagogik? Vilket riksomfattande stöd upplever ni att ni behöver i anslutning till detta?

YHDENVERTAISUUSVALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN